

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2011

Kateřina Vrabcová

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ROMANISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**ŠPANĚLSKÁ PŘÍSLOVÍ (KLÍČOVÉ SLOVO
LIDSKÉ TĚLO) A JEJICH ČESKÉ EKVIVALENTY**

Vedoucí práce: Mgr. Miroslava Aurová, Ph.D.

Autor práce: Kateřina Vrabcová

Studijní obor: Španělský jazyk pro evropský a mezinárodní obchod

Ročník: 3.

2011

Prohlášení o původnosti práce:

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně, pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích, dne 20. května 2011

.....
Kateřina Vrabcová

Poděkování:

Tímto bych ráda poděkovala Mgr. Miroslavě Aurové, Ph.D. za cenné rady a PhDr. Janě Peškové, Ph.D. za pomoc při rozvržení práce na dílčí části. Dále bych chtěla poděkovat své rodině a svému příteli za podporu a trpělivost.

ANOTACE

Cílem bakalářské práce je vystihnout vlastnosti vybraných přísloví a provést rozbor sesbíraného materiálu (351 přísloví). V teoretické části se přísloví nejprve klasifikuje podle formy a významu a poté se charakterizují jeho specifické rysy. V praktické části se analyzuje přísloví ze vzorku, provádí se rozbor zaměřený na syntax, sémantiku s českými ekvivalenty a četnost užívání jednotlivých přísloví v současné španělštině podle korpusu CREA.

ANNOTATION

This Graduation Thesis aims to capture the characteristics of selected proverbs and to analyze the collected material (351 proverbs). At first in the theoretical part the proverbs come to be classified by the form and the meaning and then their specific forms are characterized. In the practical part the proverbs are analyzed and an examination is performed as to their syntax and semantics compared with their Czech equivalents. The frequency of use of individual proverbs in the contemporary Spanish is described according to the corpus CREA.

OBSAH

ÚVOD	8
1. Klasifikace a charakteristika přísloví	11
1.1 Klasifikace a charakteristika přísloví podle formy	11
1.1.1 Syntaktická charakteristika	11
1.1.2 Další formální rysy	16
1.2 Klasifikace přísloví podle významu	18
1.2.1 Klasifikace podle významových vztahů	18
1.2.2 Sémantická klasifikace podle klíčových slov	21
2. Rozbor vzorku přísloví	23
2.1 Sémantický rozbor	23
2.2 Četnost užívání podle korpusu CREA	55
2.3 Syntaktický rozbor	59
2.3.1 Výpovědi eliptické	60
2.3.2 Výpovědi neeliptické	63
2.3.2.1 Věty jednoduché	63
2.3.2.2 Souvětí	65
2.3.2.3 Polovětné konstrukce	68
ZÁVĚR	71
RESUMÉ	74
POUŽITÉ ZDROJE A LITERATURA	78
Literatura.....	78
Internetové zdroje	79
PŘÍLOHY	80
Příloha č. 1	80
Příloha č. 2	96

ÚVOD

Za téma mé bakalářské práce jsem zvolila **španělská přísloví (klíčové slovo lidské tělo) a jejich české ekvivalenty**. Důvodem je můj zájem o španělské ustálené výroky a jejich porovnání s výroky v českém jazyce.

Práce je strukturovaná na dvě hlavní kapitoly, to jest **klasifikace a charakteristika přísloví** a **rozbor vzorku přísloví**. První část je více teoretická, pojednává o tom, jak lze přísloví klasifikovat, a o tom, jaké má přísloví typické vlastnosti, zatímco ve druhé části dochází k analýze přísloví ze vzorku.

Přísloví zaměřené na lidské tělo lze třídit různými způsoby; zvolila jsem následující: podle formy a podle významu. Touto problematikou se zabývám v první kapitole, v níž zároveň určuji vlastnosti přísloví.

Jelikož přísloví má svou ustálenou formu, vymezím jeho charakteristické rysy, které jsou dané především charakteristikou syntaktickou, ale také jinou, například lexikální. Z hlediska syntaktického je přísloví specifický typ výpovědi s netypickou větnou konstrukcí, což může být zapříčiněno rytmickým intonačním předělem a tendencí přísloví zkracovat, aby se lépe vyslovovalo a kolovalo ústní tradicí po staletí. V syntaktické stylizaci se to odráží tak, že je v přísloví mnohokrát vynecháno sloveso a taktéž spojovací výraz mezi větami nebo větnými členy. Další zvláštností způsobenou především intonací je hojnost čárek, které rozdělují přísloví na dvě části s rytmickou shodou koncových hlásek.

Rozlišuji dva typy klasifikace přísloví podle významu, buď v souvislosti s významem celého přísloví nebo v souvislosti s významovými vztahy mezi částmi těla, jejichž názvy se objevují ve vzorku přísloví. Každé přísloví v sobě skrývá význam, který vystihuje buď nějakou lidskou vlastnost (pozitivní, negativní, neutrální) nebo druh mezilidského vztahu. V teoretické části uvádím přehled druhů vlastností a mezilidských vztahů vyplývajících z významů přísloví, abych k nim poté v praktické části mohla přiřadit jednotlivá přísloví. Podřadící významové vztahy částí těl jsou znázorněny prostřednictvím diagramů.

Vzorek přísloví je analyzován třemi různými způsoby, z hlediska: sémantického, četnosti použití podle korpusu CREA a syntaktického.

V první podkapitole jsou vybraná přísloví klasifikována podle významu do sémantických polí, kterým přisuzuji název sémantické skupiny. Dále je vysvětlen jejich význam a přiřazen český ekvivalent, pokud je nalezen. Na závěr této kapitoly uvedu výčet českých ekvivalentů, které nejsou zahrnuty v sémantických skupinách. Jelikož některá přísloví jsou dochována již od starověku a jsou především latinského původu, je pravděpodobné, že v některých zemích mají stejnou podobu, nebo jsou trochu pozměněna, např. kvůli rytmicity. Očekávám tedy, že v této bakalářské práci budou nalezena česká přísloví, která jsou zcela ekvivalentní španělským příslovím ze vzorku uvedeném v příloze, ale na druhou stranu pochybuji o hojnosti těchto ekvivalentů vzhledem k odlišné kultuře České republiky a Španělska.

Ve druhé podkapitole rekapituluji výsledek četnosti použití přísloví ze vzorku podle korpusu CREA, který je podrobně zaznamenán v příloze č. 2. Domnívám se, že přísloví zaměřená na lidské tělo jsou, stejně jako ta česká často používaná.

V poslední části druhé kapitoly vytvořím skupiny podle typu větné struktury, který se objevuje v příslovích. Tyto skupiny pojmenuji identicky jako v sémantické části podle názvu rozboru, tedy syntaktické.

Vzhledem k dlouholeté tradici přísloví nebylo obtížné obstarat literaturu. Nejdříve bylo třeba nalézt španělské publikace pojednávající o příslovích, a proto jsem využila svého erasmového pobytu v Alicante. V tamější univerzitní knihovně jsem sesbírala španělská přísloví ze čtyř knižních publikací, které jsem poté doplnila o přísloví z internetových stránek *Centro Virtual Cervantes*.

K vypracování teoretické části jsem nastudovala španělské i české gramatiky a španělské publikace zabývající se charakteristikou přísloví. V praktické části jsem využila mnohočetnosti českých literárních zdrojů zaměřených na přísloví pro hledání ekvivalentů v češtině. Čerpala jsem z publikací nejstarších sběratelů českých přísloví, jako je Josef Dobrovský či F. L. Čelakovský, ale také z knih současných autorů, které se snaží o komparaci cizojazyčných přísloví, např. z knihy *Jak se to řekne jinde* od Bachmannové a Suksova (2007). Kromě knižních publikací jsem použila také internetové stránky Královské španělské akademie (*Real Academia Española*), abych mohla zkoumat četnost použití přísloví ze vzorku podle korpusu CREA, a internetové stránky, na kterých je publikován časopis *Paremia* pojednávající o příslovích.

Z důvodu velkého počtu sesbíraných přísloví, které je třeba analyzovat, se předpokládá, že práce bude rozsáhlá. Kromě teoretické a praktické části obsahuje také dvě přílohy. V první příloze jsou seřazena všechna přísloví podle názvu části těla, které je zahrnuto v přísloví, a v dalším sloupci jsou umístěny odkazy na jejich zdroje. Obsahem druhé přílohy je rozbor podle korpusu CREA a také rozbor syntaktický- rozdělení přísloví do deseti syntaktických skupin, výskyt rýmu a časté předložky *a/al* u přísloví.

1. Klasifikace a charakteristika přísloví

Vybraná přísloví se mohou klasifikovat různým způsobem; pro potřeby této bakalářské práce mě budou zajímat především dvě hlediska, podle kterých lze přísloví roztrždit, a to klasifikace na základě formy a na základě významu. Tyto dvě verze uspořádaní přísloví jsou zcela odlišné, a tak obě dvě třídění provedu zvlášť.

Nejdříve se zaměřím na syntaktickou část, ve které vysvětlím potřebnou terminologii syntaxe¹ a následně vymezím charakteristické rysy přísloví. Významovou stránku rozdělím ještě na dva odlišné oddíly zaměřené na archilexém² lidského těla a sémantiku³ celých přísloví. V prvním oddílu popíši a znázorním v diagramech významové vztahy mezi částmi těla, jejichž názvy se objevují v příslovích ze vzorku. Na závěr stanovím klíčová slova, podle kterých budu moci roztrždit přísloví do sémantických polí, respektive sémantických skupin.

1.1 Klasifikace a charakteristika přísloví podle formy

První možností, jak členit přísloví, je klasifikace podle formy, což jinými slovy lze vyjádřit podle větné konstrukce. Nejdříve znázorním rysy syntaktické a poté další, které jsou svou zvláštností taktéž typické pro přísloví.

1.1.1 Syntaktická charakteristika

Než začnu se syntaktickým rozborem, objasním, jaké se rozlišují věty jednoduché a souvětí. Skladba věty totiž u přísloví není jednoznačná; lze nalézt přísloví spadající pod větu jednoduchou, souvětí podřadné nebo souřadné, ale i větu zvláštní⁴, která se vymyká pravidlům větné stavby. Velmi často se v přísloví objevuje například juxtaopozice a elipsa přísudku.

---

¹ Syntax = lingvistický subsystém, jehož základní části jsou věty a jejich vnitřní struktury (Zavadiš; Čermák 2008: 15).

² Archilexém označuje významovou složku společnou všem členům sémantického pole (Lotko 2000:18).

³ Sémantika je lingvistická disciplína studující význam jazykových jednotek, znaků a jejich řetězců v systému i při jejich užití (Lotko 2000:101).

⁴ Zvláštní větou je na mysli věta, která má neobvyklou větnou konstrukci, ve které nelze najít typické znaky pro určení věty jednoduché nebo souvětí podřadného či souřadného.

Větu jednoduchou charakterizuje jedno sloveso v určitém tvaru (*verbum finitum*): *De la abundancia del corazón habla la lengua* (121)*⁵. U tohoto typu lze dále určit, zda je to věta oznamovací, tázací, přací nebo rozkazovací; španělská gramatická tradice řadí k těmto čtyřem navíc výpovědi vyjadřující pochybnost (*dubitativas*) a pravděpodobnost či možnost (*probabilidad, posibilidad*) ze strany mluvčího (Gómez Torrego 2010:257). V mém vzorku přísloví lze kromě vět oznamovacích, upozorovat také věty tázací, např.: *?Adónde va la lengua?* – *Adonde duelen las muelas* (214)* a věty rozkazovací, např.: *El ojo, límpialo con el codo* (116)*.

Souvětí je věta, která je složena z více než jednoho slovesa.⁶ Primárně se rozlišují dva typy souvětí: souvětí souřadná, která jsou založena na přiřazování obsahů sobě rovných vět, a souvětí podřadná, kde obsah jedné věty je podřízen té druhé.⁷ **Souvětí souřadná** se dále rozdělují na konkrétní druhy podle spojek, které slučují dílčí věty. Druhy spojek souřadných mohou být: kopulativní (slučovací), disjunktivní (vylučovací), adverbzativní (odporovací), konsekutivní (důvodové) a explikativní.⁸ Ne všichni autoři španělských gramatik se shodují v oblasti členění druhů spojek souřadných a souvětích souřadných. Například v publikaci *Sintaxis del español actual*⁹ není k nalezení typ explikativní, naopak se zde uvádí dva jiné další typy, tj. kauzální a distributivní. Nebo autorka Arenas Martín-Abril nepíše o druhu konsekutivním, ale zmiňuje jiný druh: distributivní.¹⁰ Já budu vycházet z gramatického dělení Gómeze Torrega, u kterého se liší typy souřadných spojek s druhy souvětí souřadných o jeden typ- konsekutivní, jenž ve členění souvětí neuvádí. Pro přehlednost vypíši jednotlivé druhy spojek a k nim příslušné spojovací výrazy s konkrétními příklady vět:

- 1) Kopulativní- *y, e, ni, tanto... como*¹¹
- 2) Disjunktivní- *o, u, o bien, bien... bien..., ya... ya..., ora... ora...*¹²

⁵ Číslo uvedené v závorce následované hvězdičkou, v tomto případě (213)*, odkazuje na pořadí přísloví ve vzorku uvedeném v příloze.

⁶ Arenas Martín-Abril 2008: 221

⁷ Báez; Dubský; Králová 1999: 188

⁸ Gómez Torrego 2010: 231

⁹ Zavadil; Čermák 2008: 137

¹⁰ Arenas Martín-Abril 2008: 222

¹¹ Příkladem kopulativního vztahu může být: *Tripa llena, ni bien huye, ni bien pelea* (352)*.

¹² Přísluví, v němž se používají tyto spojky, je například: *O en la oreja o en el rabo, la mula es asno* (314)*, nicméně přísloví má pouze jeden přísudek, tudíž jej nemohu zařadit mezi souvětí.

- 3) Adverzativní- *pero, aunque, mas, sino, sin embargo, no obstante, excepto, salvo, menos*¹³
- 4) Explikativní- *es decir, o sea*

Nicméně je třeba upozornit, že ve vzorku přísloví se tyto spojky velice často objevují jako spojovací výrazy mezi jednotlivými větnými členy. Tudíž při určení druhu věty nezáleží jen na typu spojky, ale také na tom, co spojují. Ukázkovým příkladem je první verze přísloví *No hay dátil sin hueso, ni bien sin lacerio/ no hay bien sin lacerio* (209)*. Tato věta se skládá ze dvou částí a pomocí spojky *ni* lze určit jejich kopulativní vztah. Někdo se tedy může mylně domnívat, že se jedná o kopulativní typ souvětí, avšak tato věta má pouze jeden přísudek a je rozdělena čárkou kvůli intonačnímu předělu. Tudíž je to věta jednoduchá, v níž jsou kopulativně spojeny předměty přímé, ve španělštině známé jako „*complementos directos*“. Větné členy v podobě slovních spojení *sin hueso* a *sin lacerio* představují přívlasky neshodné.

Druhý typ souvětí se nazývá souvětí **podřadná**. Ve španělštině se tato souvětí odlišují podle slovního druhu, který zastupují. Rozlišují se věty podřadné substantivní, adjektivní a adverbialní.

Věty **substantivní** se dále člení podle toho, jaký větný člen zastupují (podmět, předmět přímý, předmět nepřímý, přívlastek neshodný atp.). Nejčastějším typem jsou věty podmětné a předmětné. Na věty podmětné se ptáme 1. pádovou otázkou a substitujeme je pomocí zájmena *eso*. Uvedu příklad: *Es más fácil que un camello entre por el ojo de una aguja, que el que un rico entre en el Reino de Dios* (289)*. Toto souvětí se skládá ze tří vět, ale pro analýzu postačí jeho dvě první části. Je možno ho zařadit mezi věty substantivní, jelikož druhou část lze nahradit substantivem → *Es más fácil eso*. Věty podmětné jsou doprovázeny buď spojkami (*si, que*), tázacími příslovci a zájmeny (*qué, dónde, etc.*) nebo žádným spojovacím výrazem, nýbrž infinitivem.¹⁴

---

¹³ Například: *Aunque la lima muere, alguna vez se le quiebra el diente* (175)*.

¹⁴ Gómez Torerego 1997: 324

Kromě substantivních vět podmětných existují další substantivní věty, které bych shrnula pod jeden: totiž předmětný.¹⁵ Na tyto věty se táže všemi ostatními pády kromě prvního a stále musí být zachována nahraditelnost za zájmeno.

Adjektivní věty zastávají funkci přídavného jména a rozvíjí nominální skupiny¹⁶, které stojí ve funkci předmětu či modifikátora (přívlastku, *complemento del nombre*, *complemento del adjetivo*). Tyto věty jsou vždy slučovány spojovacími výrazy¹⁷, a to následujícími: *que, quien(es), el cual, la cual, los cuales, las cuales, lo cual, el que, la que, los que, las que, lo que, cuyo, cuya, cuyos, cuyas, donde, como, cuando*.¹⁸ Dále lze adjektivní věty třídit na specifikující a explikativní.¹⁹ Specifikující nejsou odděleny čárkou a nemůžou být vynechány, jelikož na rozdíl od explikativních mění význam věty.²⁰ Jejich příkladem může být: *Ojos que ven no envejecen* (305)*.

Posledním typem podřadného souvětí jsou věty **adverbiální**, které zastávají funkci příslovcí a dají se jimi i nahradit.²¹ Rozlišují se příslovecně věty časové, místní, způsobové, komparativní, kauzální, konsekutivní, kondicionální, koncesivní a účelové, jež jsou poznatelné mimo jiné podle následujících spojovacích výrazů:²²

- 1) časové- *cuando, mientras, antes, durante, apenas...*
- 2) místní- *donde, en donde, a donde, por donde...*
- 3) způsobové- *como, según...*
- 4) komparativní
  - a) shodné- *tan... como, tanto... como/cuanto*
  - b) superioriorní- *más... que/de, mejor/peor/mayor/menor... que*
  - c) inferiorní- *menos... que/de*
- 5) kauzální- *porque, ya que, puesto que, pues, como...*

¹⁵ Odlišuje se předmět přímý, nepřímý a předložkový. Španělské gramatiky dále rozlišují substantivní věty ve funkci přívlastku neshodného (*complemento del nombre*) a přívlastku rozvíjejícího přídavné jméno (*complemento del adjetivo*).

¹⁶ Nominální skupina je tvořena povinně jádrem a fakultativně komplementy nazývanými ve španělštině „actualizadores“ a „modificadores“ (Gómez Torrego 2010: 286).

¹⁷ Vztažnými adjektivy, zájmeny a adverbii

¹⁸ Arenas Martín-Abril 2008: 232

¹⁹ Autoři publikace *Moderní gramatika španělštiny* používají výrazy restriktivní- přívlastkové vlastní a nerestriktivní- přívlastkové nevlastní (Báez; Dubský; Králová 1999: 199).

²⁰ Arenas Martín-Abril 2008:233

²¹ Gómez Torrego 2010: 342

²² Arenas Martín-Abril 2008: 235-238

- 6) konsekutivní- *por (lo) tanto, así pues, así que, por consiguiente, en consecuencia*²³
- 7) kondicionální- *si, como, a menos que, a condición de que, siempre que, en el supuesto que...*
- 8) koncesivní- *aunque, pese a, a pesar de, aun cuando, si bien...*
- 9) účelové- *para, a, a fin de, con la finalidad de, con la intención de...*

Někteří hispanisté uvádějí kromě již zmíněných dvou druhů také souvětí juxtaponovaná „juxtapuesta“, která se vyznačují tím, že jim schází spojovací výrazy. Souvětí juxtaponovaná se skládají z vět, které obsahují alespoň jeden přísudek a které jsou vedle sebe položeny „volně“: *Los ojos se abalanzan, los pies se cansan, las manos no alcanzan* (267)*. Princip juxtapozice se objevuje nejen v souvětí, ale také ve větách s chybějícím přísudkem; jako názorný příklad vyberu větu, jejíž syntaktická struktura je u přísloví často používána: *Palabras de santo, uñas de gato* (350)*. V rozboru přísloví ze vzorku bude tato výpověď považována za eliptickou s juxtapozicí, poněvadž postrádá přísudek, na jehož místo je položena čárka. Pokud by došlo k nahrazení čárky slovesem ve tvaru *son*, patřila by věta jednoznačně mezi věty jednoduché s přísudkem slovesně jmenným. Věty nebo jejich části rozdělené juxtapozicí mohou být odděleny kromě čárky, také středníkem: *De ser buena no he gana; no se me tienen los pies en casa* (328)*, tečkou nebo dvojtečkou: *A las manos me ha venido la buena dueña: no creo saldrá dellas con tocas en la cabeza* (90)*.

Věty jednoduché se mohou dále třídit na věty jednočlenné a dvoučlenné. Autoři moderní gramatiky španělštiny považují za věty jednočlenné tzv. bezpodmětné struktury, jejichž základem je sloveso zpravidla ve 3. osobě jednotného čísla, které nevyžaduje podmět. Naopak ve větách dvoučlenných je podmět nezbytný. Takovéto věty lze dále dělit na věty dvoučlenné se slovesným přísudkem, slovesně jmenným přísudkem²⁴ nebo se

²³ Goméz Torrego kromě tohoto typu spojkových výrazů uvádí ještě další, který nazývá konsekutivní intenzivní- *tan(to).. que, tal... que, un... que, etc.* (Goméz Torrego 2010: 368).

²⁴ Používá se také název přísudek jmenný se sponou.

jmenným přísudkem²⁵. Přísudek slovesně jmenný je charakteristický přítomností sloves *ser*, *estar*, *parecer*.²⁶

Dělení souvětí se u jednotlivých autorů liší, ale řídím-li se dle již popsaného, budu rozlišovat souvětí souřadná, podřadná a juxtaponovaná. Pokud je souvětí složeno z více než dvou vět, lze ho nazvat také souvětím kombinovaným. Ovšem toto určení je až druhořadé, protože i u těchto souvětí můžeme určit vztah souřadný, podřadný nebo juxtaponovaný.

U vět či souvětí dále lze určit, zda je dodržena stavba věty nebo dochází k odchylce od pravidelné větné stavby. Častým jevem u přísloví je odchýlení od větné stavby vynecháním přísudku. Typy vět, u kterých dochází k vynechání nějakého větného členu, v tomto případě přísudku, pojmenuji eliptické. Pokud přísudkové zastoupení chybí jen v jedné z jejích částí, pojmenuji tento úkaz jako částečná elipsa přísudku. Není-li sloveso ani v jedné části, nebudu výpověď považovat za nevětnou,²⁷ nýbrž za výpověď s úplnou elipsou přísudku.

1.1.2 Další formální rysy

Jak jsem již naznačila, přísloví má své typické znaky, které se stále opakují. Nejprve ukáží na příslovích ze vzorku lexikální rysy, mezi něž patří především archaické výrazy, a poté ve druhé části kapitoly uvedu obecné znaky přísloví.

1.1.2.1 Lexikální charakteristiky

Jedním z charakteristických lexikálních rysů přísloví je použití archaismů; například v přísloví č. 208 se objevuje zastaralé slovo *lacerio*, které je možno nahradit synonymem „trabajo“ nebo „fatiga“.²⁸

V příslovích se nevyskytují jen jednotlivá archaická slova, ale ve vzorku přísloví je zřetelná také zastaralá předložka *do* (83)*, která se překládá jako „a donde“. Jiným

---

²⁵ Používá se také název přísudek jmenný beze spony.

²⁶ Báez; Dubský; Králová 1999: 174 - 178

²⁷ Nevětná výpověď může být substantivní, adjektivní, adverbialní, infinitivní, gerundiální, vokativní a citoslovec (Báez; Dubský; Králová 1999: 170-173).

²⁸ Corpas Pastor 1996: 152

příkladem může být archaické vyjádření budoucího času vyjádřeného infinitivem a následně slovem *he*.²⁹

U přísloví se také mohou vyskytovat cizí slova nebo dialekty, které byly ponechány z původních jazyků. Tento jev se ale nevyskytuje mezi vybranými příslovími, a proto tento aspekt ponechám stranou.

1.1.2.2 Obecné znaky

Kromě lexikálních znaků má přísloví mnoho dalších charakteristik. V publikaci *Refranero español* je těchto rysů zmíněno osm a společně tvoří ojedinělý jazykový typ, ve kterém jsou přísloví psána.³⁰

1. Hojnost příčestí (*participio*): *A dineros **cobrados**, brazos **quebrados***. Výskyt dvou příčestí zde nahrazuje predikát.
2. Odstranění členu: jedná-li se o obecné pravidlo, které platí v každém případě, je použití členu minimální: *Ojos que no ven, corazón que no siente/quiebra/llora* (126). V tomto příkladě nejsou myšleny konkrétní oči ani konkrétní srdce, ale v té větě jsou obecně zahrnuty všechny oči a všechna srdce (tzv. generická interpretace).
3. Vynechání slovesa: přísloví bez slovesa znemožňuje určit také všechny slovesné kategorie, především čas. Na druhé straně se opět předpokládá, že se jedná o obecné pravidlo, které nepodléhá časové determinaci, je tedy tzv. atemporální. Sloveso je sice vynechané, ale ve větě je zahrnut jeho význam: *El pie del dueño, estiércol (es) para la heredad y el huerto* (326)*.
4. Předložka *a*: *A cada cabeza, su seso* (70)*
5. Vyzdvihnutí prvního slova nebo slovního spojení- buď pomocí ukazovacího zájmena (nejčastěji použitím zájmena *aquel*) nebo tím, že se položí to nejdůležitější a zároveň to, co shrnuje celé sdělení, na začátek přísloví: *Cortesía de boca, mucho vale y poco cuesta* (35)*.
6. Sloveso umístěné na konec věty: tento zvláštní slovosled je zachován kvůli tomu, aby se sloveso rýmovalo s předchozím sdělením a přísloví tak lépe znělo: *La letra*

---

²⁹ Corpas Pastor 1996: 152

³⁰ Canellada; Pallares 2001: 429-435

con sangre entra (343)*. Sloveso tímto způsobem vytváří melodickou prozódii a dosahuje intonačního vrcholu.³¹

7. Hypotézy: *Si se pierden los anillos, aquí quedaron los dedillos* (159)*
8. Obecná tendence zestručnění: *Barriga caliente, pie durmiente* (32)*

Další charakteristickou vlastností přísloví, která vyplynula ze zkoumání vzorku, je depersonalizace. Přísloví jsou obecné rady, které jsou určeny pro všechny bez rozdílu, proto není udána konkrétní osoba. Ve všech vybraných přísloví je sloveso buď v infinitivu, přičestí nebo v 2. či 3. osobě jednotného i množného čísla.

1.2 Klasifikace přísloví podle významu

Přísloví podle významu budu třídit dvojím způsobem; nejdříve podle archilexému lidského těla a poté podle významové podobnosti přísloví.

1.2.1 Klasifikace podle významových vztahů

Nejjednodušší a nejpřehlednější členění přísloví zaměřené na lidské tělo je dle mého uvážení podle vztahů jednotlivých částí těla. Obecně se rozlišuje významová nadřazenost, tj. hyperonymie, a podřazenost, tj. hyponymie. Podle těchto vztahů lze hierarchicky rozřadit přísloví od těch, co obsahují významově nejnadřazenější část těla (celé lidské tělo) po ta s nejpodřazenější částí těla (např. nehet u palce). Stejným způsobem je možno třídit všechna podstatná jména z hlediska meronymie a holonymie, tzn. podle vztahu mezi částí-meronymum a celkem- holonymum.³² Meronymie tedy zachycuje vztah mezi částí a celkem: např. uši, nos, ústa, atd. jsou částí obličeje. Tímto systémem zde rozřídím všechny potřebné názvy částí lidského těla.

Na základě výrazů týkajících se lidského těla, které byly identifikovány ve zde zkoumaném vzorku, je možné sestavit následující hierarchické uspořádání. Nejvyšší úroveň by obsadil pár duše (*alma*) a tělo (*cuero*). Lidské tělo se topograficky dělí na tři hlavní části: hlava, trup a končetiny, které se dále rozdělují až na ty nejmenší nedělitelné jednotky.

---

³¹ Gili Gaya 2000: 81-94

³² Čermák 2001:191

Pro potřeby bakalářské práce zde uvádím pouze ty názvy částí těla, které jsou obsaženy ve vzorku přísloví (viz příloha č. 1). V diagramech ovšem nejsou zahrnuty všechny názvy objevující se v příslovích ze vzorku, z důvodu významové nezařazatelnosti. Chybí v nich již zmíněná duše (*alma*), dále krk (*cuello*), který spojuje hlavu a trup, a názvy, které jsou součástí celého těla: kůže (*piel*), kosti (*huesos*), svaly (*músculos*) a krev (*sangre*).

Diagram č. 1: Meronymie lidského těla

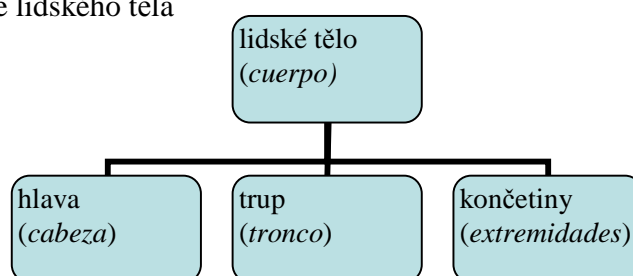

Diagram č. 2: Meronymie hlavy

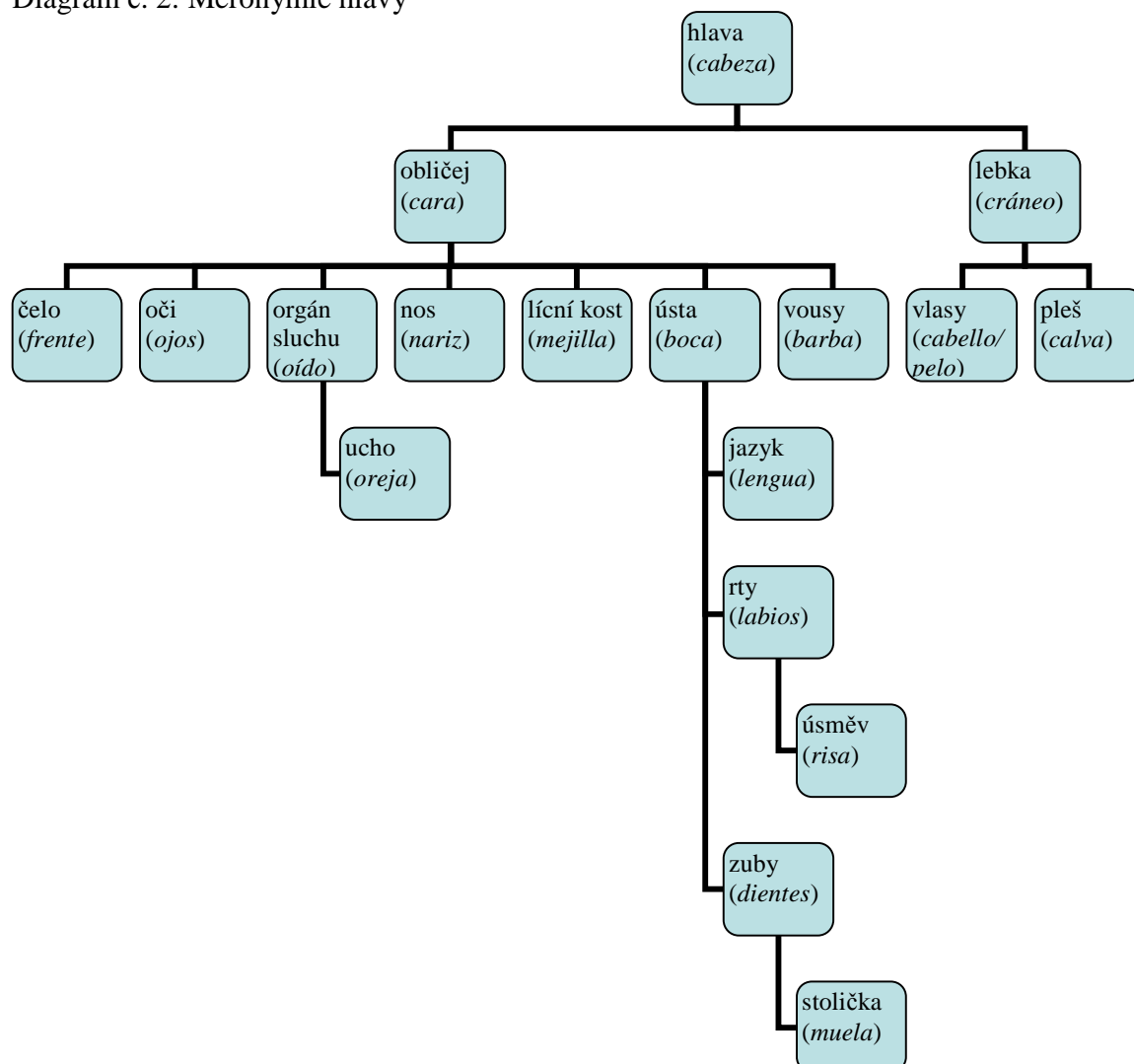

Diagram č. 3: Meronymie trupu

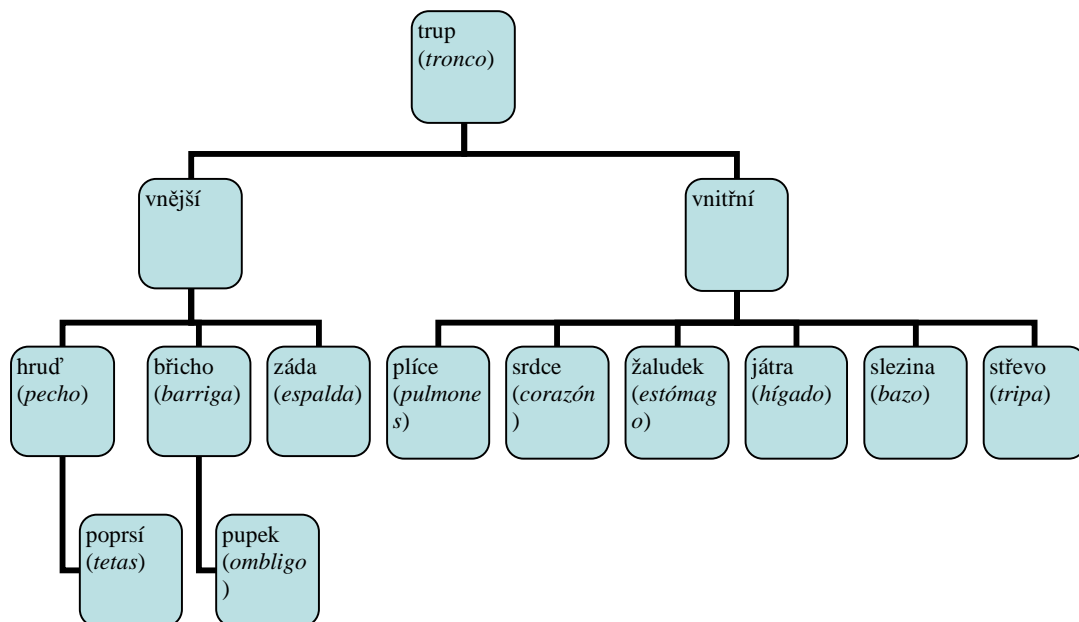
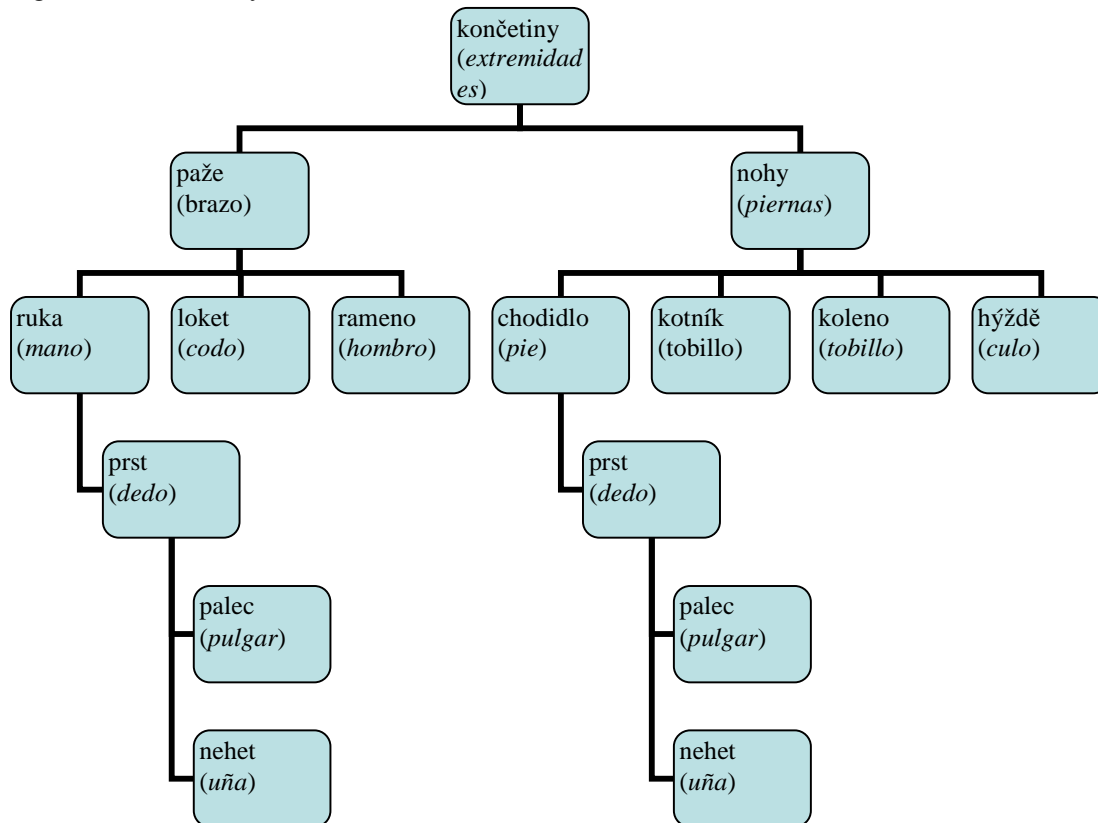

Diagram č. 4: Meronymie končetin

1.2.2 Sémantická klasifikace podle klíčových slov

Klasifikovat přísloví podle významu lze také druhým způsobem, a to podle celkového významu a reality, o níž vypovídají. Abych zjistila, co všechna jednotlivá přísloví přesně znamenají, je třeba každé z nich analyzovat a porovnat s ostatními. Vzhledem k hojnosti přísloví je tento úkol poměrně obtížný a přesáhl by rozsah bakalářské práce. Z toho důvodu vyberu jen ta přísloví, kde jejich význam není sporný a právě u nich určím klíčové slovo vyjadřující jejich význam. V praktické části budou tato klíčová slova společně s příslovími vytvářet sémantické skupiny.

Pro přehlednost, jaké významy se v mém vzorku vyskytují, vytvořím z klíčových slov diagram. Do diagramu nelze z prostorových důvodů zahrnout všechna klíčová slova vyjadřující lidské vlastnosti, a proto zde uvádím jen jejich zkrácenou podobu. Ucelený přehled všech klíčových slov a sémantických skupin uvedu až v praktické části.

Přísloví z mého vzorku se vztahují k lidským bytostem, a to buď k tomu, jaký mají vztah k ostatním lidem, nebo k charakteristice samotného člověka. Mezilidské vztahy se vyskytují v podobě vztahu rodinného³³, sourozeneckého, lásky³⁴, manželství, přátelství nebo obecného vztahu muže a ženy³⁵. Charakteristiku člověka jsem podle četnosti výskytu ve vzorku přísloví rozčlenila na obecné vlastnosti a jinou charakteristiku- charakteristiku ženy³⁶, zdravotní stav, povahu, věk³⁷. Nejvícekrát jsem příslovím přiřadila význam obecné vlastnosti, které lze členit na mnoho dalších podřízených sémantických skupin, které jsem srhla pod kladné, záporné a neutrální. Z těch kladných se často objevuje např. očekávání, naděje, náklonnost, ponaučení, otevřenost, upřímnost aj. Obvyklými zápornými vlastnostmi jsou: pokrytectví, falešnost, nevděčnost, nesoudnost, posměch, nevychovanost, a další. Některé vlastnosti jsem nezařadila mezi žádné kategorie, jsou to tedy neutrální vlastnosti, to jest např. hierarchie rolí, kontrast užitečný/škodlivý a fyzická (ne)přítomnost.

---

³³ *Entre padres y hermanos, no metas las manos* (227)*

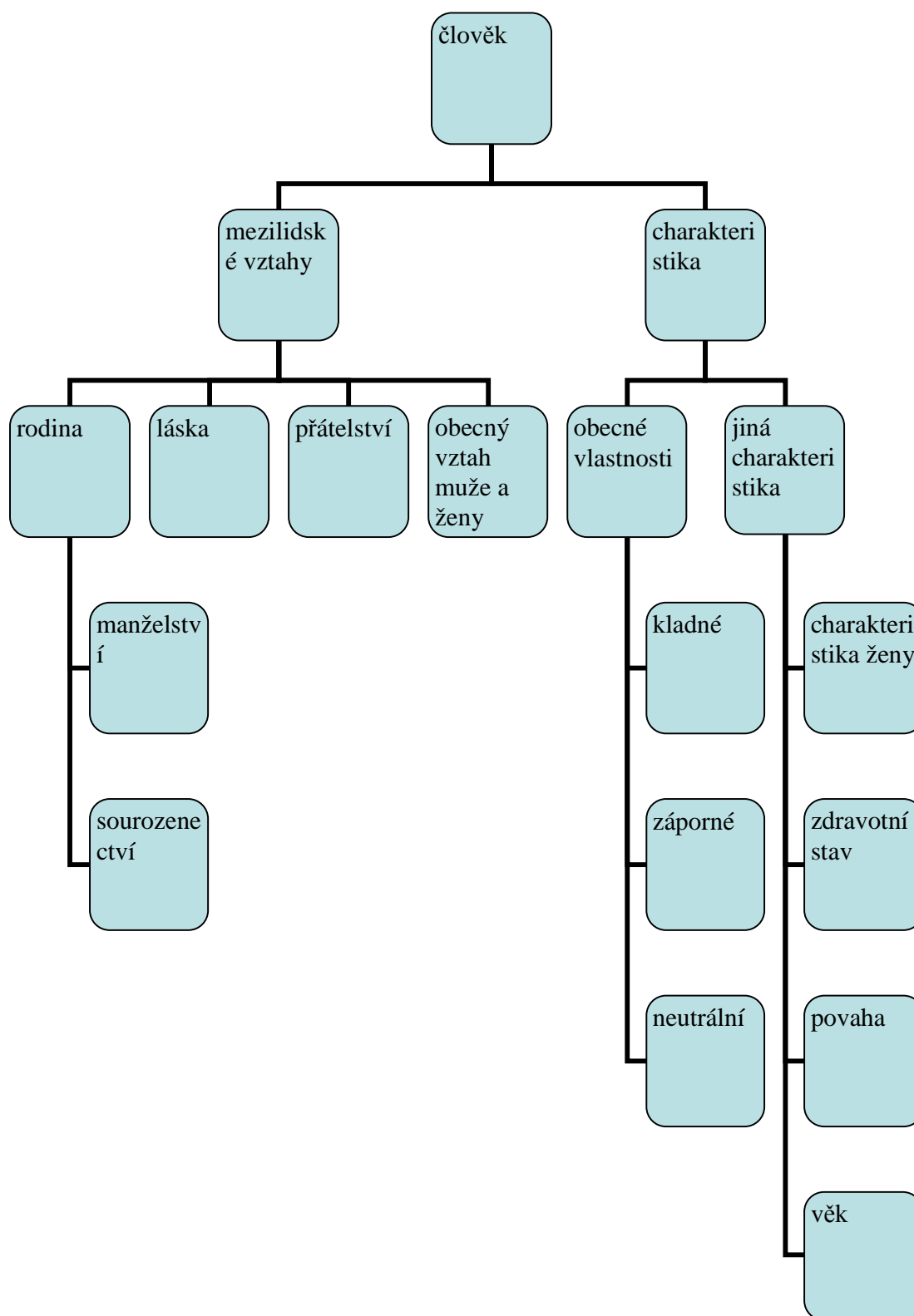
³⁴ *Mala señal de amor, huir y volver los ojos* (291)*

³⁵ *La que cree al hombre jurando, quiebra sus ojos llorando* (300)*

³⁶ *La mujer honrada, la pierna quebrada, y en casa* (337)*

³⁷ *De los cuarenta para arriba, no te mojes la barriga* (31)*

Diagram č. 5: Klíčová slova významů přísloví

2. Rozbor vzorku přísloví

2.1 Sémantický rozbor

Jak jsem již popisovala v teoretické části, přísloví zaměřená na lidské tělo jsem podle sémantického hlediska rozdělila na dvě základní skupiny, tj. charakteristiku člověka a mezilidské vztahy. Početnější skupinou je charakteristika, kterou jsem dále rozčlenila na obecné vlastnosti (záporné, neutrální, kladné) a jinou charakteristiku (charakteristika ženy, věk, zdravotní stav a povaha). Mezilidské vztahy se objevují ve vzorku přísloví v podobě lásky, rodiny, sourozenectví, manželství, přátelství a obecného vztahu muže a ženy.

Charakteristika člověka

1) Obecné vlastnosti

a) Záporné

1. Nevhodné poznámky/ pomluvy
2. Pokrytectví
3. Falešnost/ nesoudnost
4. Nevděčnost/ nevychovanost
5. Nedokonalost
6. Posměch
7. Trápení/ bolest
8. Hlupáctví/ nebýt hoden
9. Všímavost cizích chyb

b) Neutrální

10. Hlad/ sytost
11. Chudost/ bohatost
12. Přiměřenost/ úměrnost
13. Potrestání/ odplata
14. Marná činnost
15. Různorodost myšlení
16. Fyzická (ne)přítomnost

17. Hierarchie rolí
18. Kontrast prospěšný a škodlivý
19. Pracovitost/ lenost

c) Kladné

20. Očekávání/ naděje
21. Odpovědnost
22. Zdvořilost
23. Náklonnost
24. Ponaučení
25. Využití situace
26. Otevřenost/ upřímnost
27. Nestydatost
28. Nadhled
29. Úsilí
30. Jistota
31. Ostražitost

2) Jiná charakteristika

32. Charakteristika ženy
33. Věk
34. Zdravotní stav
35. Povaha

Mezilidské vztahy

36. Láska
37. Rodina
38. Sourozenectví
39. Manželství
40. Přátelství
41. Obecný vztah muže a ženy

Nyní přiřadím k příslovím jednotlivá klíčová slova a vytvořím tak sémantické skupiny. Po uvedení přísloví, vysvětlím, co znamenají, a závěr každé skupiny budu věnovat českým ekvivalentům. Interpretace, u kterých není uveden zdroj, jsou čerpány buď ze stejných knížek, ve kterých jsem konkrétní přísloví našla (viz příloha č. 1), nebo z internetových stránek *Centro Virtual Cervantes*, jehož jedna část³⁸ je zaměřená na přísloví. Na těchto stránkách je možno vyhledat přísloví po stisknutí tlačítka „*Búsqueda*“. Pokud je přísloví v databázi, objeví se i jeho význam, klíčové slovo, synonyma a další užitečné údaje.

1. Nevhodné poznámky/ pomluvy

Přísloví

- 1.1 No diga la boca lo que pague la coca (54)*
- 1.2 No diga la lengua, lo que pague la cabeza (73)*
- 1.3 A veces dice la lengua lo que paga la cabeza (72)*
- 1.4 Habla la boca, lleva la coca/ Dice la boca por do lleva la coca (55)*
- 1.5 En boca cerrada, no entran moscas (39)*
- 1.6 La palabra que sale de la boca, nunca torna (42)*
- 1.7 Palabra de boca, piedra de honda (43)*
- 1.8 Por la boca muere el pez (44)*
- 1.9 Si el juil no abriera la boca, nunca lo pescarían (45)*
- 1.10 Mala boca, peces coma (59)*
- 1.11 Aclarádselo vos, compadre, que tenéis la boca a mano (62)*
- 1.12 Dos buenos callos me han nacido: el uno en la boca y el otro en el oído (63)*
- 1.13 A palabras necias, oídos sordos (278)*
- 1.14 Más daña lengua que lanza (217)*
- 1.15 La lengua no tiene hueso, pero corta lo más grueso (201)*

Vysvětlení přísloví

- 1.1- 1.4 jsou synonyma, která radí neříkat věci, kterých se později může litovat.

---

³⁸ <http://cvc.cervantes.es/lengua/refranero/>

1.5 doporučuje umět ztichnout v pravou chvíli a především nemluvit v nevhodnou chvíli, aby se zabránilo nepříjemnostem. Tyto nepříjemnosti symbolizují otravné mouchy.

1.6, 1.7 jsou synonyma, která doporučují rozmýšlet nad vhodností vyřčených slov, protože to, co bylo vysloveno, už nelze vzít zpět.

1.8, 1.9 podobně jako ostatní přísloví doporučují mluvit jen tolik, kolik je potřeba. Avšak je v něm více symboliky: chycená ryba představuje člověka, který se žene do potíží, když otevře ústa.

1.10 naznačuje, že ti, kteří pomlouvají, hodně riskují- metaforicky vyjádřeno, že sní rybu s kostmi.

1.11 je přísloví proti těm, kteří otravují nevhodnými otázkami a jsou neodbytní. *Tener la boca a mano* je spojení, které znamená „tener la lengua pronta“.

1.12 doporučuje nemluvit tolik a nevnímat si neomalenosti, které jsou slyšet.

1.13 radí nereagovat na hloupé poznámky.

1.14- 1.15 jsou synonyma, která tvrdí, že nejvíce dokážou ublížit zlá slova.

Ekvivalent v češtině

Tato čtyři česká přísloví nejsou zcela ekvivalentní některému z výše uvedených, ale významem se hodí ke každému z nich:

Mluvíti stříbro, mlčeti zlato³⁹

Dobře jazyk za zuby míti⁴⁰

Zlaté slovo, které zůstane v ústech⁴¹

Umět včas mlčet není než umění⁴²

1.1- 1.4 Kdo se nestydí za hubu, dostane do ní anebo přes hubu⁴³

Za zlá slova slítne i hlava⁴⁴

1.12 Jazyk nechávej doma, a venku uši⁴⁵

Rychlý buď k slyšení, ale zpozdilý k mluvení⁴⁶

---

³⁹ Doubek 1961: 246

⁴⁰ Dobrovský 1963:47

⁴¹ Bachmannová; Suksov 2007: 16

⁴² Tamtéž

⁴³ Čelakovský 1978:40

⁴⁴ Tamtéž

⁴⁵ Bachmannová; Suksov 2007: 16

1.13 Na hloupou otázku nečekej odpověď⁴⁷

Moudré ucho nedá na hloupé řeči⁴⁸

Chceš-li moudrým mužem slouti, dej řečem mimo se plouti⁴⁹

1.14- 15 Více bolí od jazyka nežli od meče⁵⁰

Zlý jazyk mnoho zlého natropí⁵¹

Jazyk bez kostí, ale kosti láma⁵²

Horší jazyk falešníka, nežli kopí bojovníka⁵³

Rána se zahojí, ale slova ne⁵⁴

2. Pokrytectví, falešnost

Příslloví

2.1 Uno dice por la boca, otro tiene corazón (61)*

2.2 El rosario al cuello, y el diablo en el cuerpo (146)*

2.3 Cara de beato, y uñas de gato (102)*

2.4 En los labios la miel, y en el corazón hiel (123)*

2.5 La cruz en los pechos, el diablo en los hexos (315)*

2.6 Halagar con la boca, y morder con la cola (56)*

2.7 Palabras de santo, uñas de gato (350)*

2.8 De quien pone los ojos en el suelo, no fíes tu dinero (302)*

2.9 Falso por natura, cabello negro, la barba rubia (29)*

Vysvětlení přísloví

2.1 je proti těm, kteří nejsou upřímní.

2.2- 2.7 jsou synonyma proti pokrytcům, kteří mají dvě tváře; jednu dobrou a druhou špatnou. V realitě to znamená, že se přetvařují, navenek vypadají mile, ale uvnitř jsou zákešní.

---

⁴⁶ Tamtéž

⁴⁷ Świerczyńska; Świerczyński 2008: 350

⁴⁸ Bachmannová; Suksov 2007: 177

⁴⁹ Tamtéž

⁵⁰ Čelakovský 1978:40

⁵¹ Tamtéž

⁵² Čelakovský 1978:40

⁵³ Bachmannová; Suksov 2007: 175

⁵⁴ Tamtéž

2.8 doporučuje dát si pozor na falešníky a nesvěřovat jim své peníze.

2.9 je pověra, která tvrdí, že ten, kdo má světlejší barvu vousů než vlasů, je falešný.

Ekvivalent v češtině

2.2-2.7 Hezká slupka často shnilé jádro skrývá⁵⁵

V obličejí jako svatý, ale zevnitř jako ďábel hrbatý⁵⁶

Je to vlk v rouše beránčím⁵⁷

Modlí se před kaplí, a čert mu sedí v kápi⁵⁸ (nejvíce je podobné přísloví 2.5, ve kterém je také ztvárněna náboženská víra)

2.4 Do očí med, za zády jed⁵⁹

Mluvíti med, nalíti jed⁶⁰

Na jazyku med, v srdci jed⁶¹

Pod sladkým medem tráví lidi jedem⁶²

3. Nesoudnost

Příslaví

3.1 Cabeza loca no quiere toca / Cabeza loca no sufre toca (81)*

3.2 En cabeza loca no se quiere toca (82)*

Vysvětlení přísloví

3.1, 3.2 je o člověku, který nemá rád, když ho ostatní osoby opravují, a který se nerad podrobuje nějakým pravidlům.

Český ekvivalent jsem ani s pomocí použité bibliografie nenalezla.

---

⁵⁵ Bachmannová; Suksov 2007: 225

⁵⁶ Bachmannová; Suksov 2007: 223

⁵⁷ Doubek 1961: 252

⁵⁸ Bachmannová; Suksov 2007: 223

⁵⁹ Bachmannová; Suksov 2007: 224

⁶⁰ Tamtéž

⁶¹ Tamtéž

⁶² Tamtéž

4. Nevděčnost/ nevychovanost

Příslloví

4.1 A caballo regalado, no le mires el diente/ A caballo presentado no hay que mirarle el diente (174)*

4.2 Al villano, dadle el dedo, y se tomará la mano (160)*

4.3 Regala a la gata, y te arañará la cara/ Regala a la gata, y te saltará a la cara (101)*

4.4 Cría cuervos, y te sacarán los ojos (281)*

Vysvětlení přísloví

4.1 radí každému člověku, aby byl vděčný za každou věc, kterou od někoho dostane, a aby si nevsímal každé chyby na té obdržené věci.

4.2- 4.4 vypovídá o nevychovaných lidech s nevděčným chováním k těm, kteří pro ně udělali nějakou dobrou věc. Toto přísloví naznačuje, že bychom se měli chovat ke všem dobře, aniž bychom očekávali něco na oplátku. Nevychované lidi představují v příslovích (281)* a (101)* zvířata. V (101)* to je kočka, kterou jsme obdarovali, a ona nám podrápala obličej. A v (281)* to jsou havrani, které jsme vychovali, a oni nám vyklovali oči.

Ekvivalent v češtině

4.1 Darovanému koni na zuby nehleď⁶³

4.2 Podej mu prst, chytne se celé ruky/ Dej čertu prst, chce celou ruku⁶⁴

4.3 Hod' psovi maso, on ti gatě roztrhá⁶⁵

4.3- 4.4 Čiň čertu dobře a peklem se ti odmění⁶⁶

4.4 Vychovaný krkavec i pánu oči vyklove⁶⁷

Vypěstuj si sirotka, vytrhne ti oči⁶⁸

---

⁶³ Świerczyńska; Świerczyński 2008: 217

⁶⁴ Świerczyńska; Świerczyński 2008: 437

⁶⁵ Bachmannová; Suksov 2007: 178

⁶⁶ Doubek 1961: 241

⁶⁷ Bachmannová; Suksov 2007: 177

⁶⁸ Tamtéž

5. Nedokonalost

Příslloví

5.1 Quien tiene boca, se equivoca (41)*

5.2 Quien no tenga cabeza, que tenga pies/ quien no tiene memoria, que tenga pies (77)*

Vysvětlení přísloví

5.1 je pravdivé tvrzení o tom, že každý člověk se někdy může zmýlit. Toto přísloví se používá také jako omluva za svou chybu.

5.2 vychází z toho, že když někdo něco zapomene, musí se vrátit stejnou cestou zpátky, aby tu ztracenou věc našel nebo aby mu to alespoň připomnělo, kde se ta věc nachází.

Ekvivalent v češtině

5.1 Chybovat je lidské⁶⁹

5.2 Hloupá hlava- neštěstí pro nohy⁷⁰

Co není v hlavě, musí být v nohou⁷¹

Kdo nemá v hlavě, musí mít v nohou - a druhdy také v měšci⁷²

6. Posměch

Příslloví

6.1 Burlaos con el asno: daros ha en la barba con el rabo (22)*

6.2 No son buenas burlas las que salen a la cara (105)*

6.3 La picaza en la puente, de todos ríe, y todos de su frente (195)*

Vysvětlení přísloví

---

⁶⁹ Świerczyńska; Świerczyński 2008: 78

⁷⁰ Świerczyńska; Świerczyński 2008: 112

⁷¹ Bachmannová; Suksov 2007: 144

⁷² Tamtéž

6.1 varuje lidi, aby si nedělali legraci z někoho hloupého. Ten hloupý nemusí legraci pochopit a může to vyústit v jeho agresivní chování.

6.2 vychází z toho, že nejapné žerty směřované na citlivé téma se občas nevyplácejí.

6.3 tvrdí, že ten, který se všem směje, se stane objektem posměchu ostatních.

Český ekvivalent jsem ani s pomocí použité bibliografie nenalezla.

7. Trápení/ bolest

Příslloví

7.1 Adónde va la lengua? – Adonde duelen las muelas/ Allá va la lengua do duele la muela (214)*

7.2 Llorar a boca cerrada, y no dar cuenta a quien no se le da nada (58)*

7.3 Al dolor de cabeza, el comer le endereza (78)*

7.4 Dolor de cabeza quiere manjar (94)*

7.5 Cuando la cabeza duele, todo el cuerpo duele (93)*

Vysvětlení přísloví

7.1 vychází z toho, že když někoho bolí zub, tak se ho instinktivně dotýká jazykem a snaží se tak zmírnit bolest. Naznačuje tím, že každý člověk ví nejlépe ze všech, co mu uškodí nebo naopak co je pro něj užitečné.

7.2 doporučuje nemluvit o svých trápeních s někým, kdo je nemůže pochopit ani nijak pomoci.

7.3 lze vysvětlit více způsoby. Konkrétněji je přísloví zaměřené na bolest hlavy, obecněji se může týkat zdravotních potíží. Jedním z důvodů bolesti hlavy může být nedostatek příjmu živin. Jiné vysvětlení se opírá o nepříznivý psychický stav, který je příčinou bolestí. Ovšem tyto psychické trápení a starosti lze vykompenzovat dobrým jídlem nebo ziskem peněz.⁷³

7.4 je podobné předchozímu přísloví a společně s ním jej lze zahrnout také do sémantické skupiny zdraví.

---

⁷³ Baños J.E.; Guardiola E. 1997: 79

7.5 tvrdí, že trpí-li nějaká část (hlava), pak trpí i celek (tělo). Metaforicky může hlava znázorňovat člena rodiny nebo nějaké skupiny a tělo v tom případě představuje celek-všechny členy. Toto přísloví lze za těchto předpokladů zařadit i do sémantické skupiny rodina.

Ekvivalent v češtině

7.1 Každý ví (nejlépe sám), kde ho bota tlačí⁷⁴

Každý nejlépe ví, kde ho bolí⁷⁵

Neví žádný, kde ho střevíc hněte, než ten, kdo v něm chodí⁷⁶

Jazyk dobře věří, když zub bolí⁷⁷

Koho svrbí, ten se škrábe⁷⁸

8. Hlupáctví/ nebýt hoden

Přísluví

8.1 En la barba del necio, todos aprenden a rapar (28)*

8.2 No se hizo la miel para la boca del asno (40)*

Vysvětlení přísloví

8.1 naráží na to, že slabí a hloupí lidé bývají obětmi ostatních.

8.2 se používá v situacích, kdy je něco až moc dobré pro někoho, kdo si to nezasluží.

Český ekvivalent jsem ani s pomocí použité bibliografie nenalezla.

9. Všímavost cizích chyb

Přísluví

9.1 Ver la paja en el ojo ajeno, y no la viga en el nuestro (287)*

9.2 Ninguno ve en su ojo la paja, sino en el ajeno (286)*

---

⁷⁴ Bachmannová; Suksov 2007: 228

⁷⁵ Tamtéž

⁷⁶ Tamtéž

⁷⁷ Čelakovský 1976: 128

⁷⁸ Świerczyńska; Świerczyński 2008: 16

9.3 Vemos la paja en el ojo ajeno, y no vemos la viga en el nuestro (285)*

Vysvětlení přísloví

9.1- 9.3 jsou synonyma proti těm, kteří si všímají drobných nedostatků na ostatních, ale nevidí velké chyby, kterých se sami dopouští.

Český ekvivalent

9.1- 9.3 Mrvu z cizího oka vyvrhuješ, a v svém břevna nevidíš⁷⁹

10. Hlad/ sytost

Příslloví

- 10.1 A barriga llena, corazón contento (30)*
- 10.2 Tripas llevan corazón, que no corazón tripas (145)*
- 10.3 Tripa vacía, corazón sin alegría (144)*
- 10.4 Las tripas estén llenas, que ellas llevan piernas (341)*
- 10.5 Barriga caliente, pie durmiente (32)*
- 10.6 Tripa llena, ni bien huye, ni bien pelea (349)*
- 10.7 Estómago hambriento, no escucha razón (188)*
- 10.8 A carne de lobo, diente de perro (176)*

Vysvětlení přísloví

10.1- 10.3 staví dobré jídlo do pozice příčiny štěstí a dobré nálady.

10.4 povzbuzuje k tomu, abychom se pořádně najedli a měli tak hodně energie a síly.

10.5-10.6 doporučuje nepřejídat se, protože pokud taková situace nastane, tak je pro člověka těžší se pohybovat a pracovat.

10.7 naznačuje, že člověk kvůli hladu nebo jiné životní potřebě může spáchat zrádné činy.

10.8 vychází z toho, že hladový člověk není vybíravý a nepřemýšlí o kvalitě jídla.

---

⁷⁹ Bachmannová; Suksov 2007: 233

Ekvivalent v češtině

10.7 Hlad je nestyda⁸⁰

Hlad vyžene i vlka z lesa⁸¹

Hladovému žaludku se těžko káže⁸²

10.8 Hladovému všechno chutná⁸³

Lačnému všechno k chuti⁸⁴

11. Chudost / bohatost

Příslloví

11.1 Pobreza nunca alza cabeza (92)*

11.2 A las barbas con dineros, honra hacen los caballeros (15)*

11.3 Dinero en mano, todo es llano (226)*

Vysvětlení přísloví

11.1 připomíná, že ti, kteří jsou chudí a bezmocní, to nemají v životě snadné a často jim nikdo nedá příležitost, aby se jejich život změnil k lepšímu.

11.2 tvrdí, že všichni projevují úctu bohatým starším pánům, a to kvůli zisku, který očekávají po jejich smrti.

11.3 poukazuje na moc, kterou mají bohatí, a na to, jak je pro ně snadné dosáhnout toho, čeho chtějí.

Ekvivalent v češtině

11.1 Chudému se nedostává všeličeho, bohatému všeho⁸⁵

O chudého každý nohu otře⁸⁶

11.3 Za svůj groš jsi všude panoš⁸⁷

Peníze světem vládnou⁸⁸

---

⁸⁰ Bachmannová; Suksov 2007: 21

⁸¹ Tamtéž

⁸² Bachmannová; Suksov 2007: 20

⁸³ Bachmannová; Suksov 2007: 21

⁸⁴ Tamtéž

⁸⁵ Bachmannová; Suksov 2007: 112

⁸⁶ Bachmannová; Suksov 2007: 112

⁸⁷ Bachmannová; Suksov 2007: 107

12. Přiměřenost/ úměrnost

Příslloví

- 12.1 No séais hornera si tenéis la cabeza de manteca (80)*
- 12.2 No séais hornera si tenéis la cabeza de cera (89)*
- 12.3 Con escobilla, el paño; y la seda, con la mano (241)*
- 12.4 La pierna en el lecho, y el brazo/la mano en el pecho (66)*
- 12.5 Peine encorvado, cabello enhebrado (69)*
- 12.6 A una boca, una sopa (53)*
- 12.7 Ojo por ojo, diente por diente (184)*

Vysvětlení přísloví

12.1,12.2 jsou synonyma, která se týkají pracovní pozice- nikdo nemá dělat takovou funkci, na kterou nemá schopnosti.

12.3 dává na vědomí, že bychom se měli ke každému chovat tak, jak si zaslouží. Každý má jinou povahu a výchovu a přiměřeně k tomu bychom měli s těmi lidmi jednat.

12.4 vychází z toho, že každý čin vyžaduje takové prostředky, které odpovídají dosažení cíle. Konkrétněji se týká vhodných metod k vyléčení zdravotních potíží.

12.5 tvrdí, že pokud máme kompetentní a přiměřené prostředky, lehce dosáhneme požadovaného úkolu.

12.6 doporučuje spravedlivé rozdělení. Do češtiny by se překládalo jako: „Do jedné pusy, jedna polévka“.

12.7 *Ojo opor ojo, diente por diente* je známé biblické přísloví, které je v češtině zcela ekvivalentní.

Ekvivalent v češtině

12.3 Na hrubý pytel hrubá záplata⁸⁹

Děravý pytel- hrubá záplata⁹⁰

---

⁸⁸ Bachmannová; Suksov 2007: 107

⁸⁹ Bachmannová; Suksov 2007: 173

⁹⁰ Tamtéž

- Jaká díra, taková záplata⁹¹
Nešij pytle hedvábím⁹²
Na tvrdý špalek tvrdý klín⁹³
Na tvrdý suk tvrdého třeba klínu a palice⁹⁴
12.7 Oko za oko, zub za zub⁹⁵

13. Potrestání/ odplata

Příslloví

- 13.1 Quien come la vaca del rey, a cien años paga los huesos (199)*
13.2 No hiera Dios con dos manos (238)*
13.3 Al que al cielo escupe, en la cara le cae/ Quien al cielo escupe, en su cara le cae (109)*
13.4 Quién no castiga culito no castiga culazo (153)*
13.5 Al niño y al mulo, en el culo (154)*

Vysvětlení přísloví

- 13.1 varuje, že ten, kdo si přivlastní majetek bohatého a mocného pána, za své nečestné chování patřičně zaplatí.
13.2 vychází z toho, že bůh je milosrdný, a proto za hříchy ukládá mírnější tresty.
13.3 tvrdí, že ti, kteří se chovají arogantně, stejné chování mohou očekávat na svou osobu.
13.4 konstatuje, že pokud otcové neopravují chyby svých synů, když jsou mladší, nedokážou je potrestat, ani když jsou starší. Toto přísloví lze zařadit také do sémantické skupiny rodina.
13.5 radí trestat s větší obezřetností, spíše výstrahou než ublížením.

Ekvivalent v češtině

- 13.1 Boží mlýny melou pomalu, ale jistě⁹⁶

---

⁹¹ Tamtéž

⁹² Tamtéž

⁹³ Tamtéž

⁹⁴ Tamtéž

⁹⁵ Tamtéž

Bůh nikomu dlužen neostává⁹⁷

Bůh není náhlý, ale jest pamětlivý⁹⁸

Bůh nevyplácí každou sobotu⁹⁹

Na každou svini se voda vaří¹⁰⁰

Na každého jednou dojde¹⁰¹

13.4 Strom se má ohýbat, dokud je mladý¹⁰²

Starý strom se už těžko ohýbá¹⁰³

14. Marná činnost

Příслови

14.1 Es lavar la cabeza del asno, perder la lejía y el trabajo (74)*

14.2 Perdida es la lejía en la cabeza del asno (75)*

14.3 Lavar la cabeza del asno, perdimiento de jabón (76)*

Vysvětlení přísloví

14.1- 14.3 jsou synonyma, která vyjadřují, že nemá cenu vyčerpávat energii a čas za něco, co je nepotřebné a zbytečné. Zbytečnou činnost zde představuje umytí hlavy oslovi.

Český ekvivalent jsem ani s pomocí použité bibliografie nenalezla.

15. Různorodost myšlení

Příслови

15.1 A cada cabeza su seso (70)*

15.2 De tal cabeza, tal sentencia (71)*

Vysvětlení přísloví

---

⁹⁶ Bachmannová; Suksov 2007: 174

⁹⁷ Tamtéž

⁹⁸ Tamtéž

⁹⁹ Tamtéž

¹⁰⁰ Tamtéž

¹⁰¹ Tamtéž

¹⁰² Bachmannová; Suksov 2007: 27

¹⁰³ Tamtéž

15.1 z tohoto přísloví vyplývá, že každý člověk má jiné chápání, jinak přemýšlí.

15.2 je významem podobné tomu předešlému. Důsledkem odlišného myšlení má každý individuum jiné rozhodnutí.

Ekvivalent v češtině

15.1 Co hlava, to rozum¹⁰⁴

15.2 Jaký člověk, taková řeč¹⁰⁵

- toto přísloví není zcela ekvivalentní, ale co se týče smyslu, tak může být ke španělskému přísloví přiřazeno

16. Fyzická (ne)přítomnost

Přísluví

16.1 Barba a barba, honra se cata/ Barba a barba, vergüenza se cata (9)*

16.2 Cara a cara, vergüenza se cata (103)*

16.3 Cuan lejos de ojos, tan lejos de corazón (127)*

16.4 Ojos que no ven, corazón que no siente/quiebra/llora (126)*

16.5 Lo que los ojos no ven, el corazón no lo desea (128)*

16.6 Lo que ve el ojo, desea el corazón (129)*

Vysvětlení přísloví

16.1, 16.2 předpokládá, že když je přítomna osoba, o které se hovoří, tak se člověk v případě lichotek vyjadřuje s větší ctí a v případě kritiky naopak s větší nesmělostí.

16.3 se týká spíše osob, které se fyzicky vzdálí, a tak na ně snadněji zapomeneme.

16.4 tvrdí, že se netrpí pro něco fyzicky vzdáleného.

16.5- 16.6 předpokládá, že lidé mají větší zájem o to, co mají stále na očích, tedy o to, co jim je na blízku. Tato přísloví lze zařadit také do skupiny Náklonnost.

Ekvivalent v češtině

16.3 Sejde z očí, sejde z mysli¹⁰⁶

---

¹⁰⁴ Čelakovský 1976:63

¹⁰⁵ Dobrovský 1963:50

¹⁰⁶ Bachmannová; Suksov 2007: 160

Jak dlouho na očích, tak dlouho na mysli¹⁰⁷

Co sejde z očí, to vyjde ze srdce¹⁰⁸

Jak daleko z očí sejde, tak malou lásku v srdci najde¹⁰⁹

16.4 Co oči nevidí, to srdce nebolí¹¹⁰

17. Hierarchie rolí

Přísluví

17.1 Barbas mayores quitan menores (12)*

17.2 Cuando Dios quería, allén la barba escupía; ahora que no puedo, escúpome aquí luego (23)*

17.3 Más vale ser cabeza de ratón que cola de león (79)*

Vysvětlení přísloví

17.1 konstatuje, že větší pozornost se věnuje důležitějším osobám.

17.2 odkazuje na spadnutí z vyššího stupně na nižší, např. bohatý se stane chudým, silný mládenec se promění ve slabého starce, atp.

17.3 ukazuje v metaforickém porovnání myši hlavy s lvím ocasem, že je lepší být hlavní součástí něčeho menšího než nedůležitou částí něčeho většího, např. je prospěšnější být ředitelem menší firmy než sekretářkou ve velké firmě.

Český ekvivalent jsem ani s pomocí použité bibliografie nenalezla.

18. Kontrast prospěšný a škodlivý

Přísluví

18.1 Con lo que sana el hígado, enferma el bazo/es malo para el bazo (33)*

18.2 Lo que es bueno para el bazo, es malo para el espinazo (34)*

18.3 Un cuchillo mesmo me parte el pan y me corta el dedo (166)*

---

¹⁰⁷ Tamtéž

¹⁰⁸ Tamtéž

¹⁰⁹ Tamtéž

¹¹⁰ Tamtéž

Vysvětlení přísloví

18.1, 18.2 se týká situací, které byly vyřešeny tak, že jedna strana z toho vzešla prospěšně a druhé straně byla způsobena újma. Jako příklady těch dvou stran jsou uvedeny lidské orgány (játra, slezina) a páteř.

18.3 ukazuje na noži, který může ukrojit chleba, ale i uříznout prst, že jedna a táž věc může být v jednu chvíli prospěšná a v jinou škodlivá, záleží na tom, jak bude použita. Přídavné jméno *Mesmo* se v moderní španělštině nepoužívá, a proto může být nahrazeno slovem *mismo*.

Český ekvivalent jsem ani s pomocí použité bibliografie nenalezla.

19. Pracovitost/ lenost

Příslloví

19.1 Cara pone mesa, que no barba tiesa (10)*

19.2 Barba pone mesa que no pierna tiesa (11)*

19.3 A dineros pagados/dados, brazos quebrados (65)*

19.4 Año lluvioso, échate de codo/s (117)*

19.5 Echéme a dormir y espulgóme el perro, no la cabeza, sino el esquerero (91)*

Vysvětlení přísloví

19.1, 19.2 povzbuzuje k práci a tvrdí, že prostřednictvím práce a píle se dosáhne všeho, co je k životu potřebné.

19.3 vychází z toho, že když už lidé dostanou za práci odměnu, nebude se jim chtít v práci pokračovat.

19.4 tvrdí, že když během roku hodně prší, tak zemědělec tolik nepracuje, protože nemá dobrou úrodu.

19.5 je proti lenochům, kteří si nehlídají své věci.

Český ekvivalent jsem ani s pomocí použité bibliografie nenalezla.

20. Očekávání/ naděje

Příслови

- 20.1 De tal barba, tal escama (18)*
- 20.2 De la mano a la boca, se pierde/desaparece la sopa (37)*
- 20.3 Del plato a la boca, se enfría la sopa (38)*
- 20.4 Esperanza lengua aflige el corazón (136)*

Vysvětlení přísloví

20.1 upozorňuje na to, že by se od člověka nemělo očekávat něco jiného než to, co odpovídá jeho původu a výchově.

20.2, 20.3 naznačuje, že je možné něco ztratit během pouhého okamžiku. Tedy nic není jisté, dokud to není pod absolutní kontrolou. Spojením *de la mano a la boca* a *del plato a la boca* se myslí během chvilky.

20.4 poukazuje na trápení, které se zažívá, je-li naděje na splnění snů nejistá.

Český ekvivalent jsem ani s pomocí použité bibliografie nenalezla.

21. Odpovědnost

Příслови

- 21.1 Dos barbas parejas, mal guardan ovejas (19)*
- 21.2 El pez a oler mal empieza, por la cabeza (95)*
- 21.3 Quien tiene boca, no diga a otro sopla (60)*

Vysvětlení přísloví

21.1 ukazuje na to, že když je autorita a odpovědnost rozdělena mezi více osob, je pravděpodobnější, že se povinnosti budou zanedbávat více, než kdyby odpovědnost nesla jen jedna osoba. *Barba* symbolizuje člověka.

21.2 naznačuje, že pokud je něco špatně, je třeba hledat chybu u zdroje, tedy u hlavních odpovědných osob.

21.3 doporučuje všem nenechávat na ostatních to, co mohou udělat sami.

Ekvivalent v češtině

21.1 Mnoho kuchařů zkazí polívčičku¹¹¹

Kde mnoho kuchařů, nejspíše přesolí¹¹²

Mnoho rukou, málo díla¹¹³

Čím více skotáků, tím větší škoda¹¹⁴

Kůň dvou pánů hubenec¹¹⁵

21.2 Ryba smrdí od hlavy¹¹⁶

21.3 Co sám můžeš spraviti, nechtěj jiným svěřiti¹¹⁷

22. Zdvořilost

Přísluví

22.1 Cortesía de boca, mucho vale y poco cuesta (35)*

Vysvětlení přísloví

22.1 prokazuje, že prostřednictvím zdvořilosti lze dosáhnout mnoha dobrých věcí a nestojí to žádné peníze.

Ekvivalent v češtině

22.1 Dobré slovo lepší než peněz mnoho¹¹⁸

23. Náklonnost

Přísluví

23.1 Se ve la boca donde está el corazón (36)*

23.2 De la abundancia del corazón habla la lengua (121)*

23.3 No dice mas la lengua que lo que siente el corazón (122)*

---

¹¹¹ Bachmannová; Suksov 2007: 85

¹¹² Tamtéž

¹¹³ Tamtéž

¹¹⁴ Tamtéž

¹¹⁵ Tamtéž

¹¹⁶ Tamtéž

¹¹⁷ Bachmannová; Suksov 2007: 66

¹¹⁸ Bachmannová; Suksov 2007: 208

23.4 Adonde el corazón se inclina, el pie camina (139)*

23.5 Allá miran ojos donde quieren bien (305)*

Vysvětlení přísloví

23.1- 23.3 poukazuje na to, že každý člověk mluví v souladu se svými zájmy a náklonnostmi. Hlavní téma konverzace směřuje k tomu, co ho nejvíce zajímá.

23.4 konstatuje, že každý tíhne k něčemu pro něj milému. Metaforicky lze toto přísloví vyjádřit: srdce je motorem těla.

23.5 vychází z toho, že pozornost a pohled se zaměřují na věc nebo na osobu, ke které cítíme náklonnost. Je synonymem předešlého přísloví.

Ekvivalent v češtině

23.1- 23.3 Čeho srdce plno, tím ústa přetéka¹¹⁹

Čím srdce jest nadchnuto, tím ústa jsou naplněna¹²⁰

Co v srdci vře, v ústech kypí¹²¹

Co koho těší, o tom rád mluví¹²²

Co rádi činíme, to rádi mluvíme¹²³

V čem kdo zalíbení mívá, hned mu na jazyku bývá¹²⁴

23.4 Kde srdce leží, tam oko běží¹²⁵

24. Ponaučení

Příisloví

24.1 Nadie escarmienta en cabeza ajena (96)*

24.2 Cuando las barbas de tu vecino veas pelar, echa/pon las tuyas a remojar (8)*

Vysvětlení přísloví

24.1 je proti těm, kteří se nepoučí z cizího neštěstí, ale musí si vše prožít sami.

---

¹¹⁹ Bachmannová; Suksov 2007: 155

¹²⁰ Tamtéž

¹²¹ Tamtéž

¹²² Tamtéž

¹²³ Tamtéž

¹²⁴ Tamtéž

¹²⁵ Tamtéž

24.2 radí těm, kteří vidí, že někdo dělá něco špatně, aby si z toho vzali ponaučení a neudělali stejnou chybu. *Barbas* (vousy) jsou symbolem úcty a stáří.

Ekvivalent v češtině

24.2 Hoří-li u souseda, chystej vodu¹²⁶

25. Využití situace

Příslloví

25.1 (A) la ocasión la pintan calva (97)*

25.2 Cuando te dan el anillo, pon el dedillo (158)*

Vysvětlení

25.1 radí využít dobrou situaci, která se naskytne. Když se šance promešká, pak už se těžko znovu získá.

25.2 stejně jako předchozí přísloví doporučuje využít příležitost, ze které se vzejde výhodně. *Anillo* může představovat taky svatební prsten, pak dobrou příležitostí je míněna svatba.

Ekvivalent v češtině

25.1 Příležitost se musí popadnout za pačesy¹²⁷

26. Otevřenost/ upřímnost

Příslloví

26.1 Boca dulce y bolsa abierta te abrirán todas las puertas (46)*

26.2 La boca y bolsa abierta, para hacer casa cierta (57)*

Vysvětlení přísloví

26.1, 26.2 ukazuje na to, že jestli chce být někdo oblíbený a milovaný, musí být ke všem upřímný a otevřený.

---

¹²⁶ Świerczyńska; Świerczyński 2008: 528

¹²⁷ Doubek 1961: 249

Český ekvivalent jsem ani s pomocí použité bibliografie nenalezla.

27. Nestydatost

Příslloví

27.1 Más vale vergüenza en cara que mancilla en corazón (114)*

27.2 Más vale rostro bermejo que corazón negro (131)*

27.3 Teniendo lengua y qué comer, irá el hombre por doquier (216)*

27.4 Quien lengua ha, a Roma va (215)*

Vysvětlení přísloví

27.1-27.2 doporučuje přemoci strach a stud něco říct nebo udělat, v opačném případě toho člověk později může litovat.

27.3-27.4 povzbuzuje nechat si poradit od ostatních a usnadnit si tím způsobem cestu.

Ekvivalent v češtině

27.1- 27.4 Líná huba, holé neštěstí¹²⁸

27.4 Kdo jazyk má, do Říma se doptá¹²⁹

28. Nadhled

Příslloví

28.1 A mal tiempo, buena cara

Vysvětlení přísloví

28.1 radí, abychom se i v těžkém čase usmívali a měli dobrou náladu.

Český ekvivalent jsem ani s pomocí použité bibliografie nenalezla.

---

¹²⁸ Doubek 1961: 243

¹²⁹ Čelakovský 1976:25

29. Úsilí

Příслови

29.1 No hay dátil sin hueso, ni bien sin lacerio/ no hay bien sin lacerio (209)*

29.2 Quien quiere peces, que se moje el culo (174)*

29.3 Quien come la carne, que roa el hueso (198)*

Vysvětlení přísloví

29.1- 29.3 vychází z toho, že bez vynaloženého úsilí se nic nezíská.

Ekvivalent v češtině

29.1 Bez práce nejsou koláče¹³⁰

30. Jistota

Příслови

30.1 Más vale pájaro en mano que ciento volando (228)*

Vysvětlení přísloví

30.1 tvrdí, že je lepší spokojit se s málem, které je nejisté, než čekat na něco lepšího, ale nejistého.

Ekvivalent v češtině

30.1 Lepší vrabec v hrsti než holub na střeše¹³¹

31. Ostražitost

Příслови

31.1 El pie del dueño, estiércol (es) para la heredad y el huerto (326)*

31.2 El ojo del señor, es el pienso mejor (283)*

31.3 El ojo del amo engorda el caballo (282)*

---

¹³⁰ Bachmannvá; Suksov 2007: 65

¹³¹ Świerczyńska; Świerczyński 2008: 638

Vysvětlení přísloví

31.1- 31.3 radí být pozorný ke svému majetku. Pokud někdo vlastní nebo ovládá něco hodnotného, týká se i podnikatelské činnosti, je nutné na to pořád dohlížet, aby z toho měl zisk a užitek.

Ekvivalent v češtině

31.1- 31.3 To pole dobře rodí, po kterém hospodář chodí¹³²

Jaký hospodář, takový koně¹³³

Oko hospodáře nejlépe koně opatří¹³⁴

32. Charakteristika ženy

Příslaví

32.1 Boca con rodilla, y al rincón con la almohadilla (50)*

32.2 Cabellos y cantar, no cumplen ajuar/ Cabellos y cantar, no es buen ajuar (68)*

32.3 La mujer, cuanto más mirare la cara, tanto más destruye la casa (112)*

32.4 La mujer honrada, la pierna quebrada, y en casa (337)*

Vysvětlení přísloví

32.1 zastaralé přísloví o ženách, které se věnovaly domácím pracím. Odkazuje na píli a pracovitost žen v ústraní.

32.2 radí ženám, aby se více věnovaly domácnosti než zábavě. Toto přísloví zaznamenává, že žena, která upřednostňuje své záliby, není dobrá hospodyně.

32.3 je proti ženám, které tráví mnoho času úpravami svého vzhledu. Stejně jako předchozí přísloví naráží na to, že pro ženu by měla být vždy na prvním místě rodina a péče o ní.

32.4 je přísloví o tom, jaké chování se očekává od ženy, mimojiné by se neměla vzdalovat od domova.

---

¹³² Świerczyńska; Świerczyński 2008: 128

¹³³ Tamtéž

¹³⁴ Tamtéž

- všechna tato přísloví mi připadají zastaralá a myslím si, že se v dnešní době již moc nepoužívají, jelikož žena získala větší rovnoprávnost a už na ní není hleděno jen jako na hospodyni.

Český ekvivalent jsem ani s pomocí použité bibliografie nenalezla.

33. Věk

Příслови

- 33.1 De los cuarenta para arriba, no te mojes la barriga (31)*
- 33.2 Ojos que ven no envejecen (305)*
- 33.3 Antes barba blanca para tu hija, que muchacho de crencha partida (16)*
- 34.4 Al herrero, con barbas, y a las letras, con babas (24)*
- 35.5 La cabeza blanca, y el seso, por venir (84)*

Vysvětlení přísloví

- 33.1 radí nekoupat se po dovršení čtyřicátého věku, aby nedošlo k nachlazení.
- 33.2 vychází z tvrzení, že člověk, který stále poznává nové věci, nestárne.
- 33.3 doporučuje upřednostnit rozumného byt' staršího pána za svého chotě než upraveného hezkého mladíka, který ještě není rozumný a vyspělý.
- 33.4 ukazuje, že k ovládní technických dovedností je třeba dosáhnout zralého věku, kdežto umění se lze věnovat již od útlého mládí. Týká se především mužů.
- 33.5 odkazuje na starší lidi, kteří i přes svůj vyspělý věk jednají ve svých činech bez soudnosti a dospělého uvažování. *Cabeza blanca*, stejně jako *barba blanca* představuje staršího člověka.

Český ekvivalent jsem ani s pomocí použité bibliografie nenalezla.

34. Zdravotní stav

Příслови

- 34.1 Corazón alegre, hombre sano (141)*
- 34.2 Jurado tiene la menta que al estómago nunca menta (190)*

34.3 Con lo que sana el hígado, enferma la bolsa (197)*

34.4 El vino con agua es salud de cuerpo y alma (6)*

Vysvětlení přísloví

34.1 tvrdí, že vnitřní spokojenost dopomáhá k dobrému zdravotnímu stavu.

34.2 doporučuje použít bylinky jako lék na bolavé břicho.

34.3 odkazuje na náklady, které jsou potřebné k vyléčení jakékoli nemoci.

34.4 radí pít k vínu vodu, protože samotné víno může být škodlivé pro naše zdraví.

Ekvivalent v češtině

34.3 V zdravém těle, zdravý duch¹³⁵

Veselá mysl, půl zdraví¹³⁶

34.4 Kdo všem na zdraví připíjí, sám svoje zapíjí¹³⁷

35. Povaha

Přísloví

35.1 La cara es el espejo del alma (7)*

35.2 Bienes y males, a la cara salen (99)*

35.3 El bien o el mal a la cara sal (100)*

35.4 En los ojos y en la frente, se lee el corazón (120)*

35.5 Muda el lobo los dientes, y no las mientes/ Mudará la zorra los dientes, mas no las mientes (171)*

35.6 (Aunque) muda el pelo la raposa, su natural no despoja (319)*

35.7 El lobo pierde los dientes, mas no las mientes (172)*

35.8 Si me quiere, con esta cara; si no, vaya (108)*

Vysvětlení přísloví

35.1-35.3 tvrdí, že v tváři se pozná zdravotní i duševní stav a také obecně charakter člověka. Toto přísloví lze přiřadit i mezi sémantickou skupinu zdraví.

---

¹³⁵ Bachmannová; Suksov 2007: 42

¹³⁶ Tamtéž

¹³⁷ Bachmannová; Suksov 2007: 18

35.4 konstatuje, že podle očí poznáme charakter člověka.

35.5-35.7 vychází z toho, že povaha se těžko mění. Týká se spíše negativních lidských vlastností a špatných návyků.

35.8 doporučuje nesnažit se měnit charakter člověka.

Ekvivalent v češtině

35.1 Pohled do tváře/očí , pohled do duše

35.1- 35.3 Obličej je člověka zrádce

35.4 Oko, do srdce okno¹³⁸

35.5 Vlk změnil srst, ale ne povahu¹³⁹

35.5 Vlk zůstane vlkem¹⁴⁰

36. Láska

Přísluví

36.1 Quien adama a la doncella, el alma trae en pena (4)*

36.2 Mala señal es de amor huir y volver la cara (113)*

36.3 Mala señal de amor, huir y volver los ojos (291)*

36.4 Juzgan los enamorados que todos tienen los ojos vendados (297)*

36.5 Piensan los enamorados que los otros tienen los ojos quebrados (298)*

36.6 El corazón y los ojos siempre son mozos (142)*

Vysvětlení přísloví

36.1 dává na vědomí, že první zamilování přináší trápení.¹⁴¹

36.2, 36.3 jsou synonyma, která ukazují na to, že zamilovaný člověk se nechce vzdálit od toho, koho miluje.

36.4, 36.5 vychází z toho, že zamilovaní hledí na věci jinak, obrazně řečeno jinými očima.

---

¹³⁸ Bachmannová; Suksov 2007: 15

¹³⁹ Świerczyńska; Świerczyński 2008: 630

¹⁴⁰ Doubek 1961: 252

¹⁴¹ Zurdo, M^a.T., Piñel R. et al. 2001: 158

36.6 tvrdí, že v lásce na věku nezáleží, pociťuje ji každý, ne jenom mladí. Toto přísloví lze zařadit taktéž do skupiny věk.

Ekvivalent v češtině

36.4- 36.5 Láska je slepá

37. Rodina

Přísloví

37.1 Entre padres y hermanos, no metas las manos (227)*

37.2 Do no hay cabeza raída, no hay cosa cumplida (83)*

37.3 Entre dos muelas cordales, nunca metas tus pulgares (275)**

37.4 Lo que no quieras para tus dientes, no lo quieras para tus parientes (182)*

37.5 Antes son mis dientes que mis parientes / Más cerca están mis dientes que mis parientes (170)*

37.6 Muerte de suegra, dolor de codo, que duele mucho y dura poco

Vysvětlení přísloví

37.1, 37.3 doporučuje nezapojovat se do hádek mezi příbuznými, protože oni se mohou lehce usmířit, kdežto mezi lidmi v nepříbuzenském vztahu může dojít k odloučení.

37.2 tvrdí, že rodiny, které nemají mezi svými členy kněze, nejsou chráněné.

37.4 dává na vědomí, že by se člověk neměl chovat k ostatním tak, jak mu je nepříjemné, když se ostatní chovají k němu.

37.5 radí myslet nejprve na sebe a až poté na ostatní.

37.6 upozorňuje na špatné vztahy s tchyněmi.

Ekvivalent v češtině

37.3 Nestrkej prst mezi dveře (přiskřípnu ti ho)¹⁴²

37.5 Bližší košile než kabát¹⁴³

---

¹⁴² Świerczyńska; Świerczyński 2008: 431

¹⁴³ Doubek 1961: 245

38. Sourozenectví

Příslloví

38.1 Quien no tiene hermano no tiene pie ni mano (230)*

38.2 Quien dijo hermano, dijo herir con la mano (244)*

38.3 Pelea de hermanos, alheña en manos (269)*

Vysvětlení přísloví

38.1 vychází z toho, že ti, co mají sourozence, mají tím pádem i pomocnou ruku, se kterou mohou kdykoli počítat.

38.2 konstatuje, že sourozenci se často hádají a bojují mezi sebou.

38.3 vyzdvihuje krutost, která je součástí sourozeneckého zápasení.

Český ekvivalent jsem ani s pomocí použité bibliografie nenalezla.

39. Manželství

Příslloví

39.1 Con mal está el huso, cuando la barba no anda de suso (25)*

39.2 Bien parece la moza lozana, cabe la barba cana (26)*

39.3 Casarme quiero; comeré cabeza de olla y sentarme he primero (86)*

39.4 Casarás en mala hora, y comerás cabeza de olla (88)*

Vysvětlení přísloví

39.1 obecně znamená, že věci fungují lépe, když mají správný směr. Konkrétně je přísloví zaměřeno na partnerský pár, v němž žena potřebuje přítomnost muže.

39.2 naznačuje, že je vhodnější, když je ženich o pár let starší než nevěsta. Mladou nevěstu představuje *moza lozana* a staršího ženicha *barba cana*. Toto přísloví může být zařazeno také do sémantické skupiny věk.

39.3 ukazuje výhody být hlavou rodiny. Spojením *cabeza de olla* je míněno první a největší porce toho, co se uvaří.

39.4 je přísloví, ve kterém je, stejně jako v předchozím zvýhodněna hlava rodiny, a to i za předpokladu, že vstoupí do nevýhodného sňatku.

Český ekvivalent jsem ani s pomocí použité bibliografie nenalezla.

40. Přátelství

Příslloví

40.1 Al amigo reconciliado, con un ojo abierto y con el otro cerrado (279)*

40.2 Al amigo que no es cierto, con un ojo cerrado y el otro abierto (280)*

40.3 Quitósele el culo al cesto, y acabóse el parentesco (152)*

40.4 Más vale onza de sangre que libra de amistad (344)*

40.5 De amigo a amigo, sangre en el ojo (292)*

Vysvětlení přísloví

40.1- 40.2 doporučuje dát si pozor na kamaráda, se kterým jsme se sice usmířili, ale jeho hněv může stále přetrvávat.

40.3 upozorňuje, že přátelství, které je vytvořeno ze zájmu něco získat, se po ztrátě užitečnosti ukončí. V tomto přísloví je slovo *parentesco* použito spíše v přeneseném významu jako sblížit se s někým na úroveň příbuzenského vztahu.

40.4 upřednostňuje pokrevní rodinu před přátelstvím. Toto přísloví lze zařadit také do skupiny rodina.

40.5 radí nevěřit každému, jenž se vydává za přítele.

Český ekvivalent jsem ani s pomocí použité bibliografie nenalezla.

41. Obecný vztah muže a ženy

Příslloví

41.1 La que cree al hombre jurando, quiebra sus ojos llorando (300)*

Vysvětlení přísloví

41.1 radí ženě, aby nevěřila slibům muže, v opačném případě by mohla být oklamána.

Český ekvivalent jsem ani s pomocí použité bibliografie nenalezla.

Další české ekvivalenty

V předchozím sémantické rozboru nebyla použita více než polovina přísloví ze vzorku. Nicméně u některých z nich jsem našla české ekvivalenty, a proto je zde uvádím ve stručném výčtu:

Huí de perejil, y nacióme en la frente (191)*

- Odříkaného chleba největší krajíc¹⁴⁴

Al hombre asado la fortuna de la mano (245)*

Buen corazón quebranta mala ventura (140)*

- Odvážnému štěstí přeje¹⁴⁵

Con ajena mano, saca la culebra del forado (247)*

El mal encontrador, con la mano ajena saca la culebra (248)*

- Je snadné hasit požár cizíma rukama¹⁴⁶

Quien el aceite mesura, las manos se unta (224)*

- Čím kdo zachází, tím také schází¹⁴⁷

No hay que vender la piel del oso antes de haberlo cazado (334)*

- Ještě vlka nezabili, už na jeho kůži pili¹⁴⁸
- Neříkej hop, dokud jsi nepřeskočil¹⁴⁹

---

¹⁴⁴ Doubek 1961: 243

¹⁴⁵ Doubek 1961: 247

¹⁴⁶ Świerczyńska; Świerczyński 2008: 415

¹⁴⁷ Doubek 1961: 253

¹⁴⁸ Bachmannová; Suksov 2007: 129

¹⁴⁹ Tamtéž

Una mano lava la otra, y ambas la cara (111)*

- Ruka ruku myje¹⁵⁰

La mentira no tiene pies (327)*

- Lež má krátké nohy

Boca con duelo no dice bueno (49)*

- Hněv je špatný rádce¹⁵¹

Quien a mano ajena espera, mal yanta y peor cena (264)*

- Kdo čeká na cizí oběd, bývá často hladový¹⁵²

Más ven cuatro ojos que dos (284)*

- Čtyři oči více vidí nežli dvě¹⁵³

Manos frías, corazón cliente (124)*

- Studené ruce, horké/upřímné srdce¹⁵⁴

2.2 Četnost užívání podle korpusu CREA

Korpus CREA je součástí stránek Španělské královské akademie (<http://corpus.rae.es/creanet.html>) a slouží k vyhledávání četnosti užívání jednotlivých slov v současné španělštině. Korpus funguje tak, že do kolonky „*Consulta*“ se zadá požadované slovo, pokud je třeba, tak se vyplní také vyhledávací kritéria (v jakém mediálním prostředí to bylo použito, v jakém rozpětí let, v jaké španělsky mluvící zemi a jakého tématu se to týká), a slovo se vyhledá stisknutím „*Buscar*“. Poté se zobrazí stránka s počtem případů, kde se hledané slovo vyskytuje a v kolika dokumentech je přítomno.

---

¹⁵⁰ Świerczyńska; Świerczyński 2008: 473

¹⁵¹ Čelakovský 1976: 128

¹⁵² Świerczyńska; Świerczyński 2008: 43

¹⁵³ Čelakovský 1976:115

¹⁵⁴ Świerczyńska; Świerczyński 2008: 473

Pokud se zobrazí možnost „*Recuperar*“, je možno si prohlédnout všechny vyhledané případy i s detaily, kterými jsou vyhledávací kritéria. Opačný případ může nastat, pokud korpus vyhledal přespříliš dokumentů. Pokud se tak stane, je třeba blíže specifikovat zadání např. určením vyhledávacích kritérií.

Značným nedostatkem korpusu CREA je nemožnost vyhledat celé věty, což velmi znesnadňuje vyhledání konkrétních přísloví. V případě zadání jednotlivých slov, nejlépe názvů částí lidského těla, podle kterých by bylo možné dohledat přísloví, se vyobrazí počet nalezených dokumentů, které kvůli své mnohočetnosti nelze dál zkoumat. Např. Po vyhledání slova „*mano*“, tj. části lidského těla, která je často použita v mém vzorku přísloví, se vyobrazí pouze počet, a to počet případů- 47248 a dokumentů- 10461 (zadáno kocem března 2011), ale další statistické údaje o všech případech již zde není možné vidět. V nápovědě „*Ayuda*“ v této situaci radí vložit mezi dva hledané výrazy nápomocné zkratky, které mají zjednodušit vyhledávání. Jedná se o nápomocnou zkratku „*Y*“ určenou k vyhledání dvou slov v jednom dokumentu, „*O*“, určenou k vyhledání jednoho ze dvou slov, „*Y NO*“, pokud se požaduje vyhledat pouze první slovo a zamezit nalezení dokumentu, ve kterém je i druhé slovo. Nicméně nejlepší variantou pro vyhledání přísloví je použití zkratky „*dist/5*“, která je-li vložena mezi dvě slova, tak se vyobrazí pouze dokumenty, v kterých jsou obsaženy obě slova a to v nejdelší možné vzájemné vzdálenosti pět slov. Poslední zkratkou je „*NO dist/5*“, což je opakem předchozí relace v požadované vzdálenosti hledaných slov, to znamená, že obě slova musí být od sebe vzdálená nejméně pět slov.

Přísloví jsem tedy vyhledávala tak, že jsem určila dvě slova, která mají mezi sebou nejvíce pět dalších slov. Se záměrem vyhledat pouze požadované věty jsem zvolila takovou kombinaci slov, která se mi zdála nejneobvyklejší. Např. pro vyhledání přísloví *Cría cuervos, y te sacarán los ojos* (281)* jsem do kolonky „*Consulta*“ zadala „*cuervos dist/5 sacarán*“, přičemž korpus nalezl 11 případů, z toho všech 11 bylo toto přísloví.

Ze všech přísloví, jež jsou obsahem přílohy, tj. 351, se v korpusu CREA vyskytuje pouze 43 z nich (práce s korpusem byla prováděna v březnu 2011). Lze předpokládat, že těchto 43 přísloví patří mezi ty nejpoužívanější z mého výběru.

Na následujících stránkách vypíše každé přísloví, které je zaznamenáno na korpusu CREA, a to podle toho, u kolika případů se vyskytuje, tedy od těch nejvíce používaných.

- 58x Ojo por ojo, diente por diente (184)*
- 31x A mal tiempo, buena cara (98)*
- 28x Por la boca muere el pez (44)*¹⁵⁵
- 24x La letra con sangre entra (343)*
- 22x A lo hecho, pecho (314)*
- 14x De ser buena no he gana; de ser mala dámelo el alma (5)*
- 13x La cara es el espejo del alma (7)*
A otro perro con ese hueso (200)
- 11x En boca cerrada, no entran moscas (39)*
Cría cuervos, y te sacarán los ojos (281)*
El ojo del amo engorda el/al caballo (282)*¹⁵⁶
- 10x Ojos que no ven, corazón que no siente/quiebra/llora (126)*
- 9x A caballo regalado, no le mires el diente/ A caballo presentado no hay que mirarle el diente (174)*
- 8x Más vale pájaro en mano que ciento volando (228)*
- 7x Más vale ser cabeza de ratón que cola de león (79)*
- 6x Manos blancas no ofenden (258)*
A palabras necias, oídos sordos (278)*
Es más fácil que un camello entre por el ojo de una aguja, que el que un rico entre en el Reino de Dios (289)*¹⁵⁷
La primavera la sangre altera (346)*
- 5x Cuando las barbas de tu vecino veas pelar, echa/pon las tuyas a remojar (8)*

¹⁵⁵ Z těchto 28 případů se přísloví (44)* vyskytuje čtyřikrát v podobě: *Pez muere por la boca.*

¹⁵⁶ Přísluví (282)* se vyskytuje v korpusu CREA 8x se členem *el* a 3x s předložkou se členem *al* před podstatným jménem *caballo*

¹⁵⁷ Přísluví (289)* je v korpusu CREA zaznamenáno také se slovesem v určitém tvaru *entre* místo slovesa ve tvaru *pase*

- (A) la ocasión la pintan calva (97)*
 Culo veo, culo quiero (149)*
 Ver la paja en el ojo ajeno, y no la viga en el nuestro (287)*¹⁵⁸
 No hay que vender la piel del oso antes de haberlo cazado (334)*¹⁵⁹
- 4x Del lobo un pelo (321)*
 Vemos la paja en el ojo ajeno, y no vemos la viga en el nuestro (285)*¹⁶⁰
- 3x A barriga llena, corazón contento (30)*
 No se hizo la miel para la boca del asno (40)*
 De los cuarenta para arriba, no te mojes la barriga (31)*
 Nadie escarmienta en cabeza ajena (96)¹⁶¹*
- 2x De la abundancia del corazón habla la lengua (121)*¹⁶²
 La mujer honrada, la pierna quebrada, y en casa (337)*¹⁶³
- 1x Hazme la barba, hacerte he el copete (20)*¹⁶⁴
 Del plato a la boca, se enfría la sopa (38)*¹⁶⁵
 Antes son mis dientes que mis parientes / Más cerca están mis dientes que mis parientes (170)*¹⁶⁶
 En estómago villano, no cabe el pavo (189)*
 Con lo que sana el hígado, enferma la bolsa (197)*
 Carne sin hueso no se da sino a don Bueso (206)*
 Lo que es de Dios, a la mano se viene (237)*¹⁶⁷

¹⁵⁸ Příklad (287)* se v korpusu CREA vyskytuje v podobě: *Ver la paja en el ojo ajeno, y no la viga en el propio.*

¹⁵⁹ Příklad (334)* se v korpusu CREA vyskytuje v podobě: *Vender la piel del oso antes de cazarlo.*

¹⁶⁰ Příklad (285)* se v korpusu CREA vyskytuje ve více tvarech slovesa *ver*: *vemos*: 1x, *ve*: 2x, *viendo*: 1x, dále také v podobě infinitivu *ver-* viz příklad (309)*.

¹⁶¹ Příklad (96)* se v korpusu CREA vyskytuje v podobě: *Nadie escarmienta en cabeza ajena.*

¹⁶² Příklad (121)* se v korpusu CREA vyskytuje v podobě: *De la abundancia del corazón, habla la boca.*

¹⁶³ Příklad (337)* se v korpusu CREA vyskytuje v podobě: *La mujer con la pierna quebrada y en casa.*

¹⁶⁴ Příklad (20)* se v korpusu CREA vyskytuje v podobě: *Hazme la barba y te haré el copete.*

¹⁶⁵ Příklad (38)* se v korpusu CREA vyskytuje v podobě: *Del plato a la boca, se cae la sopa.*

¹⁶⁶ Příklad (170)* se v korpusu CREA vyskytuje v podobě: *Primero mis dientes antes que mis parientes.*

¹⁶⁷ Příklad (237)* se v korpusu CREA vyskytuje v podobě: *Lo que está de Dios, en la mano viene.*

Quien a mano ajena espera, mal yanta y peor cena (264)*

La cruz en los pechos, el diablo en los hexos (315)*¹⁶⁸

A tu tierra, grulla, aunque sea con un pie (332)*

Can que mucho lame, saca sangre/ El can que mucho lame, sin duda sangre saca (342)*¹⁶⁹

Nejčastěji byla tato přísloví použita v tisku a románu. Co se týče místa, ze všech španělsky mluvících zemí se nejvíce používají právě ve Španělsku.

Troufám si říct, že kdyby se podobný rozbor udělal i s českými příslovími zaměřenými na lidské tělo, zvítězilo by stejné přísloví: Oko za oko, zub za zub.

2.3 Syntaktický rozbor

Z pozorování tabulkového výčtu přísloví je patrné, že přísloví mají syntaktické charakteristiky, které se stále opakují. Podle těchto charakteristik a typu větné struktury jsem vytvořila deset názvů skupin, které spolu s příslušnými příslovími budu nazývat syntaktické skupiny.

Rozbor přísloví ze vzorku spočíval v zařazení jednotlivých přísloví do syntaktických skupin, přičemž některá přísloví měla takovou větnou strukturu, která vyžadovala zahrnutí do více skupin, např. všechna souvětí kombinovaná musí být zároveň také jiným typem nebo typy souvětí (juxtaponované, podřadné, souřadné).

Syntaktické skupiny společně tvoří syntaktickou typologii, která je svými znaky typická pro přísloví a kterou uvádím v následujícím souhrnu:

A. Výpovědi eliptické

A.1. Výpovědi eliptické s juxtapozicí (1)

A.2. Výpovědi eliptické se spojovacím výrazem (2)

A.3. Výpovědi eliptické infinitivní (3)

B. Výpovědi neeliptické

¹⁶⁸ Přísloví (315)* se v korpusu CREA vyskytuje v podobě: *La cruz en los pechos y otra el diablo en los hechos*.

¹⁶⁹ Přísloví (342)* se v korpusu CREA vyskytuje v podobě: *El can que mucho lame, sin duda sangre saca*.

B.1. Věty jednoduché	
B.1.1. Věty jednoduché se slovesným predikátem	(4)
B.1.2. Věty jednoduché slovesně jmenným predikátem	(5)
B.2. Souvětí	
B.2.1. Souvětí juxtaponovaná	(6)
B.2.2. Souvětí souřadná	(7)
B.2.3. Souvětí podřadná	(8)
B.2.4. Souvětí kombinovaná	(9)
C. Polovětné konstrukce	(10)

2.3.1 Výpovědi eliptické

Do této skupiny řadím přísloví, která postrádají syntaktickou výstavbu; v naprosté většině se jedná o elipsu přísudku, čímž vznikají výpovědi, jejichž dílčí části jsou poskládány bez vnitřní syntaktické koheze.

Rozlišuji tři typy eliptické výpovědi: s juxtapozicí, se spojovacím výrazem a infinitivní. Infinitivní eliptické výpovědi jsou charakteristické přítomností infinitivu bez spojovacího výrazu. Dále je nutné rozlišit eliptické výpovědi s juxtapozicí a se spojovacím výrazem. Jak již bylo řečeno, juxtapozice se vyznačuje absencí spojovacích výrazů, proto budu z této skutečnosti vycházet i pro rozlišení těchto dvou podobných podskupin.

Z grafického záznamu přísloví zřetelně vyplývá tendence oddělovat jednotlivá syntagmata čárkou. Důvodů je několik: zaprvé čárka označuje intonační předěl, zadruhé toto rozdělení přísloví na dvě části může mít také původ významový. Například ve výpovědi eliptické infinitivní *Lavar la cabeza del asno, perdimiento de jabón* (76)* se nachází dvě sdělení, která sobě významově podléhají. První sdělení představuje hlavní činnost, kdežto druhá část přísloví jen objasňuje následek děje z první části, popřípadě dovysvětluje činnost z první části. V tomto přísloví tedy lze vidět podmínkový vztah: „*Si lavas la cabeza del asno, pierdes el jabón*“.

Stejným způsobem je možno analyzovat například i neeliptické přísloví *Año lluvioso, échate de codo/s* (117)*, v němž druhá část taktéž objasňuje důsledek vyplývající z prvního sdělení; oba celky jsou zároveň odděleny intonačně.

Dalším důvodem psaní čárek do eliptických přísloví je možno vidět v přímé souvislosti s elipsou přísudku. V již zmiňovaném přísloví *Lavar la cabeza del asno, perdimiento de jabón* (76)* chybí přísudek v podobě slovesa *ser* a místo něj je ve větě umístěna čárka. Podobných příkladů je ve vzorku přísloví více: *A cada cabeza, su seso* (70)*, *De tal cabeza, tal sentencia* (71)* a další.

Výpovědi eliptické s juxtapozicí

Kromě zjevné výpustky přísudku by bylo možné u těchto přísloví konstatovat, že dílčí syntagmata nesoucí význam jsou k sobě přiložena pouze „volně“ a je ponecháno na interferenci posluchače, aby doplnil konkrétní meziprozodický význam (např. podmínku, komparaci, důsledek atp.). Z předchozích důvodů je budu považovat za výpovědi eliptické s juxtapozicí, jsou to například tato přísloví:

Falso por natura, cabello negro, la barba rubia (29)*

Barriga caliente, pie durmiente (32)*

Palabra de boca, piedra de honda (43)*

Apaña, suegro, para quien te herede: manto de luto, corazón alegre (130)*

Prísloví (130)* je složené souvětí, což znamená, že se skládá z více než dvou vět. Jeho první část je souvětí podřadné a druhá část je výpověď eliptická s juxtapozicí, zároveň jsou obě části spojeny juxtaponovaně. V analýze je toto souvětí započteno do 1. (výpovědi eliptické s juxtapozicí), 8. (souvětí podřadná) a 9. (souvětí kombinovaná) syntaktické skupiny.

Výpovědi eliptické se spojovacím výrazem

Do této podskupiny řadím výpovědi s eliptickým přísudkem, jejichž dílčí syntagmata nejsou vzájemně juxtaponovaná, nýbrž mají vyjádřen syntaktický vztah, například předložkou či adverbium (*a/al, de/del, en, donde* etc.) nebo spojkou (většinou kopulativní *y, ni*).

Výpovědi eliptické je možno dále dělit podle počtu přísudků ve výpovědi na elipsu částečnou a elipsu úplnou; pokud je v eliptické větě přítomen alespoň jeden přísudek, pak budu elipsu považovat za částečnou, v opačném případě, pokud výpověď nemá ani jeden přísudek, pak je elipsa úplná.

Ukázky **částečné elipsy** ve výpovědi eliptické **se spojovacím výrazem**:

Ninguno **ve** en su ojo la paja, **sino** en el ajeno (286)*

Una mano **lava** la otra, **y** ambas la cara (111)*

La leche **sale** del mueso, **y** no del hueso (211)*

A tu tierra, grulla, aunque **sea** con un pie (333)*

- u přísloví (286)*, (111)* a (211)* chybí stejný přísudek, který je přítomen v první části souvětí.

Ukázky **úplné elipsy** ve výpovědi eliptické **se spojovacím výrazem**:

La carne en el techo **y** la hambre en el pecho (317)*

El rosario al cuello, **y** el diablo en el cuerpo (146)*

Ni ojo en la carta, **ni** mano en el arca (225)*

Dále je možné předpokládat, že pokud chybí ve výpovědi s úplnou elipsou přísudku pouze jeden přísudek, vznikne po jeho doplnění věta jednoduchá. Naopak po doplnění dvou přísudků do věty s úplnou elipsou přísudku nebo jednoho přísudku do věty s částečnou elipsou přísudku vznikne souvětí.

Ukázky elipsy jednoho přísudku, po jehož doplnění by vznikla věta jednoduchá:

A barba muerta, obligación cubierta (14)*

A barriga llena, corazón contento (30)*

A mal tiempo, buena cara (98)*

Ukázky elipsy dvou přísudků, po jejichž doplnění by vzniklo souvětí:

Una aguja para la bolsa **y** dos para la boca (51)*

Al herrero, con barbas, **y** a las letras, con babas (24)*

La pierna en el lecho, **y** el brazo/la mano en el pecho (66)*

En los labios la miel, **y** en el corazón hiel (123)*

Výpovědi eliptické infinitivní

Pro vymezení těchto výpovědí je nezbytné rozlišit tuto syntaktickou skupinu s polovětnými konstrukcemi; na rozdíl od polovětných konstrukcí se infinitiv ve výpovědích eliptických objevuje bez předložky a nejčastěji na začátku přísloví.

Infinitiv v eliptických výpovědích zastává různé funkce; v některých výpovědích může infinitiv představovat přísudek, kterému ovšem chybí určitý slovesný tvar: *Ver la paja en el ojo ajeno, y no la viga en el nuestro* (287)*, v jiných příslovích po doplnění slovesa *ser* ve třetí osobě jednotného čísla zastupuje podmět: *Lavar la cabeza del asno, perdimiento de jabón* (76)*.

2.3.2 Výpovědi neeliptické

2.3.2.1 Věty jednoduché

Věty jednoduché se slovesným predikátem

Tyto typy přísloví vykazují vlastnosti jednoduché věty, ačkoliv v nich lze většinou identifikovat typické znaky přísloví jako je rým nebo vynechání členu před podstatným jménem.

Příklady: Cabeza loca no **quiere** toca / Cabeza loca no **sufre** toca (81)*
Pobreza nunca **alza** cabeza (92)*

Osm přísloví ze vzorku obsahuje porovnání dvou věcí nebo činností prostřednictvím španělské vazby „*más vale*“ (věty komparativní). Tyto věty jsem přiřadila k větám jednoduchým, jelikož nemají více než jeden přísudek. V příslovích (79)* a (299)* se objevují po vazbě „*más vale*“ slovesa v infinitivním tvaru, které nepovažuji za přísudek, nýbrž za větný člen. Jsou to následující:

A celada de bellacos, **más vale** por los pies que por las manos (234)*

Más vale rostro bermejo que corazón negro (131)*

Más vale pájaro en mano que ciento volando (228)*

Más vale comer grama y abrojo, que traer capirote en el ojo (299)*¹⁷⁰

---

¹⁷⁰ Toto přísloví je zařazeno také mezi výpovědi eliptické infinitivní.

Más vale onza de sangre que libra de amistad (345)*

Más vale hasta el tobillo que hasta el colodrillo (349)*

Más vale ser cabeza de ratón que cola de león (79)*¹⁷¹

Más vale vergüenza en cara que mancilla en corazón (114)*

V některých příslovích z této syntaktické skupiny si lze všimnout mnohonásobného podmětu, je tomu tak například v příslovích: *Boca dulce y bolsa abierta te abrirán todas las puertas* (46)*, *El bien o el mal a la cara sal* (100)*.

Dalším na první pohled patrným rysem je nadužívání čárky, která rozděluje větu jednoduchou na dvě části, a sice z důvodů intonačního průběhu výpovědi. Pomocí čárky lze větu pomyslně rozdělit na dvě části, v nichž poslední slova obou částí mají stejnou zvukovou shodu koncových hlásek, tedy vytváří rým, např.: *Al dolor de cabeza, el comer le endereza* (78)*

U některých přísloví lze odůvodnit umístění čárky osamostatněním části věty. První část věty je postavena před druhou, aby se zdůraznila její důležitost. V druhé části se poté odkazuje na předchozí pomocí zájmen *la/lo/le*. Této odchylce od větné skladby se říká antepozice, která bývá doprovázena intonačním předělem. Následně uvedu příklady přísloví ze vzorku, u kterých se vyskytuje antepozice:

Olla reposada, no la come toda barba (27)*

El ojo, límpialo con el codo (116)*

Arador de palma, no le saca toda barba (21)*

Jiným typem věty jednoduché, ve které se vyskytuje čárka, je přítomnost ustálené vazby. Přísluví *Cual más, cual menos, toda la lana es pelos* (325)* obsahuje kvantitativní pronominální vazbu *cual más, cual menos*, která podle slovníku Španělské královské akademie znamená „unos más y otros menos, todo el mundo“.¹⁷²

---

¹⁷¹ Toto přísloví je zařazeno také mezi výpovědi eliptické infinitivní.

¹⁷² <http://buscon.rae.es>

Věty jednoduché se slovesně jmenným predikátem

Do této skupiny nezahrnuji přísloví s elipsou přísudku jmenného se sponou, protože ne vždy je zřejmé, jaký přísudek je ve větě vynechán. Pro takové přísloví jsem vytvořila skupiny eliptické (viz výše).

Příklady vět s přísudkem jmenným se sponou:

El vino con agua **es salud** de cuerpo y alma (6)*

La cara **es el espejo** del alma (7)*

- obou přísloví lze rovněž vypovědět, že jsou ekvativní, což znamená, že obě části, před i za slovesem, si jsou rovny.

2.3.2.2 Souvětí

Souvětí juxtaponovaná

Princip juxtaponice v souvětí nastává za předpokladu absence spojovacích výrazů mezi dílčími větami, která je nahrazena čárkou, tečkou, dvojtečkou nebo středníkem. Do této skupiny patří souvětí, u kterých na první pohled nelze rozpoznat souřadnost nebo podřadnost vět, jelikož jsou spojeny juxtaponovaně.

Příklady: A las manos me ha venido la buena dueña: no creo saldrá dellas con tocas en la cabeza (90)*

Hazme la barba, hacerte he el copete (20)*

Burlaos con el asno: daros ha en la barba con el rabo (22)*

Souvětí souřadná

V přísloví ze vzorku se nejčastěji vyskytuje souvětí souřadné kopulativní: *Callen barbas y hablen cartas* (13)*, *Quebrásteme la cabeza, y ahora me untas el casco* (85)* etc.

Při analyzování přísloví jsem hleděla především na druhy použitých spojek a podle toho určila druh souvětí. Z tohoto důvodu jsou některá přísloví zařazena do této skupiny, i přesto, že je v nich možno vidět vztah podřadící; např. přísloví *Regala a la gata, y te arañará la cara/ Regala a la gata, y te saltará a la cara* (101)* by mohlo vzhledem k jeho

významu spadat pod souvětí podřadné se vztahem podmínkovým → *Si regalas a la gata, te arañará la cara/ saltará a la cara.*

Další problematické rozhodnutí o tom, zda některá specifická přísloví přísluší do této skupiny či nikoliv, se týká přísudku. Ve vzorku se objevují přísloví, která mají dva přísudky, ale jen jeden, oběma společný, podmět. V tomto případě lze uvažovat o větě jednoduché s vícenásobným přísudkem. Těchto přísloví není tolik, aby spadala do zvláštní skupiny, proto vzhledem k počtu přísudků a souřadícího vztahu mezi nimi jsou zařazeny do této skupiny.

Příklady: Una alma sola **ni canta ni llora** (2)*

Cortesía de boca, mucho **vale y poco cuesta** (35)*

Un cuchillo mesmo me **parte el pan y me corta** el dedo (166)*

Mozo de quince años, **tiene** papo **y no tiene** manos (265)*

Souvětí podřadná

Ze všech typů souvětí podřadných se ve vzorku přísloví nejčastěji objevuje adjektivní, poté adverbialní a nejméně častým typem jsou souvětí substantivní.

1) Substantivní

Juzgan los enamorados que todos tienen los ojos vendados (297)*

Es más fácil que un camello entre por el ojo de una aguja, que el que un rico entre en el Reino de Dios (289)*¹⁷³

2) Adjektivní

Can **que mucho lame**, saca sangre/ El can **que mucho lame**, sin duda sangre saca (343)*

Lo que es bueno para el bazo, es malo para el espinazo (34)*

La palabra **que sale de la boca**, nunca torna (42)*

Quien tiene boca, se equivoca (41)*

---

¹⁷³ Substantivní vztah je mezi prvními dvěmi větami

3) Adverbiální

- a) místní: **Donde** no valen cuñas, aprovechan uñas (351)*
Adonde el corazón se inclina, el pie camina (139)*
- b) časové: **Cuando** las barbas de tu vecino veas pelar, echa/pon las tuyas a remojar (8)*
Con mal está el huso, **cuando** la barba no anda de suso (25)*
- c) kondicionální: **Si** el juil no abriera la boca, nunca lo pescarían (45)*
- d) koncesivní: **Aunque** la lima muerde, alguna vez se le quiebra el diente (175)*
(**Aunque**) muda el pelo la raposa, su natural no despota (320)*
- e) komparativní: La mujer, **cuanto** más mirare la cara, **tanto** más destruye la casa (112)*
Cuan lejos de ojos, **tan** lejos de corazón (127)*

Pokud jedno pořadové číslo odpovídá dvěma příslovím, která jsou sice významově stejná, ale v tomto syntaktickém rozboru se jejich forma liší, budu počítat každé přísloví zvlášť. Například první verze přísloví *Habla la boca, lleva la coca/ Dice la boca por do lleva la coca* (55)* patří do 7. syntaktické skupiny, kdežto jeho druhá verze má podobu subordinovaného souvětí adverbiálního místního. Obsahuje-li přísloví dvě verze, které jsou naopak syntakticky obdobné, pak jejich zastoupení budu počítat pouze jednou. Takovýmto příkladem může být přísloví *Quien no tenga cabeza, que tenga pies/ quien no tiene memoria, que tenga pies* (77)*.

Souvětí kombinovaná

Souvětí kombinované je charakteristické více než dvěma větami, tedy více než dvěma přísudky, např.: Cuando Dios **quería**, allén la barba **escupía**; ahora que no **puedo**, **escúpome** aquí luego (23)*.

Tento typ se skládá z více vět, které mohou být spojeny různým způsobem. Ve vzorku přísloví se objevují následující kombinace:

pouze souvětí juxtaponované: *Los ojos se abalanzan, los pies se cansan, las manos no alcanzan* (267)*

pouze souvětí podřadné: *Quien los labios se muere más gana que pierde* (213)*

souvětí souřadné a podřadné: *Quien a mano ajena espera, mal yanta y peor cena* (264)*

souvětí podřadné a juxtaponované: *Dícete que eres bueno; mete la mano en tu sano* (254)*

souvětí souřadné a juxtaponované: *Álzome a mi mano, ni pierdo ni gano* (250)*

2.3.2.3 Polovětné konstrukce

Sloveso ve tvaru polovětné konstrukce kondenzuje syntaktickou informaci. U přísloví se tento jev vyskytuje především formou polovětných konstrukcí infinitivních, které se vždy pojí s předložkou a vyskytují se uvnitř nebo na začátku věty, například:

De ser buena no he gana; **de ser** mala dá melo el alma (5)*

La cabeza blanca, y el seso, **por venir** (84)*

El caracol, **por quitarse** de enojos, por los cuernos dio los ojos (294)*

Další charakteristikou polovětných konstrukcí infinitivních je tendence zestručnění věty a nemožnost určit slovesné kategorie osobu, číslo, způsob a čas, což u přísloví není nutností, jelikož je často obecné a atemporální. Všechny tyto zmiňované charakteristiky jsou společné jak pro polovětné konstrukce, tak pro přísloví, tudíž není pochyb o výskytu polovětných konstrukcí v příslovích.

Ve vzorku přísloví se kromě polovětné konstrukce infinitivní objevuje také polovětná konstrukce s gerundiem: *Teniendo lengua y qué comer, irá el hombre por doquier* (216)* nebo s participiem: *Por lo perdido no estés mano en mejilla* (263)*. Polovětnou konstrukci poznáme mimo jiné také tím, že ji lze opsat vedlejší větou. U přísloví (263)* je možno polovětnou konstrukci *Teniendo lengua y qué comer* rozepsat pomocí vedlejší věty časové *Cuando tienes lengua y qué comer*.

Statistické zpracování syntaktických skupin

101x	Souvětí podřadné
96x	Výpovědi jednoduché se slovesným predikátem
55x	Výpovědi eliptické se spojovacím výrazem
33x	Souvětí souřadná
32x	Výpovědi eliptické s juxta pozicí
19x	Souvětí juxtaponovaná
15x	Výpovědi jednoduché se slovesně jmenným predikátem
12x	Souvětí kombinovaná
12x	Výpovědi eliptické infinitivní
10x	Polovětné konstrukce: infinitiv, gerundium, participium

Po sečtení dvou skupin, ve kterých se objevuje juxta pozice, zjistíme, že syntagmat bez spojovacích výrazů je dohromady 51, což je celkově téměř 15% ze všech přísloví ve vzorku. Stejným způsobem lze vypočítat přítomnost elipsy přísudku, tj. 99, což se rovná více než 28%.

Rým a jiné znaky přísloví

Typické pro přísloví je rytmiická shoda posledních slabik na konci dvou nebo více částí jednoho přísloví. Některá koncová slova vytvářející rým se u přísloví dokonce opakují.

Tohoto jevu je možné si všimnout například u této dvojice přísloví:

Humo y mala cara sacan a la gente de casa (110)*

La mujer, cuanto más mirare la cara, tanto más destruye la casa (112)*

Nejčastější rytmiickou kombinací je *hermano/s* a *mano/s*:

Quien dijo hermano, dijo herir con la mano (244)*

Oficio de manos, no le parten hermanos (266)*

Pelea de hermanos, alheña en manos (269)*

Entre padres y hermanos, no metas las manos (227)*

Quien no tiene hermano no tiene pie ni mano (230)*

Některá přísloví obsahují dokonce tři nebo čtyři verše.¹⁷⁴ Příkladem čtyř veršů, tedy dvou slok, v jednom přísloví, je složené souvětí: *La cana engaña; el diente miente; la arruga, no deja duda* (181)*. Všechny předešlé příklady jsou rýmy sdružené, které ve vzorku přísloví značně převládají, ale lze zaznamenat také rýmy střídavé, např.: *Apaña, suegro, para quien te herede: manto de luto, corazón alegre* (130)*.

Ze vzorku přísloví je možné identifikovat rýmované přísloví, u kterého se shodují celá slova na konci jeho částí. Tento typ rýmu se nazývá absolutní a nachází se u tohoto přísloví: *Cantarillo que muchas veces va a la frente, o deja el asa o la frente* (192)*.

Většinou není dodržen stejný počet slabik v rýmovaných částech přísloví, ba naopak někdy se počet slabik výrazně liší. Například přísloví *De quien pone los ojos en el suelo, no fíes tu dinero* (302)* má nejen odlišný počet slabik, ale také lze polemizovat nad dostatečným rytmem verše. Pro konečné sčítání rýmů v přísloví ze vzorku však takovéto typy přísloví budu považovat za rýmované vzhledem ke shodě koncových samohlásek.

Po analýze všech přísloví ze vzorku jsem napočítala 270 přísloví, u kterých se objevuje rým. Celkový počet přísloví ve vzorku je 351, což znamená, že se rým objevuje u více než ¾ přísloví.

Pro přísloví je také specifické, že mnoho z nich začíná předložkou „a“ nebo předložkou se členem „al“, takovýchto přísloví se ve vzorku objevuje 38.

---

¹⁷⁴ V konečném součtu, abych mohla vypočítat procentuální zastoupení rýmu, jsem u těchto typů přísloví počítala jen jedno zastoupení rýmu.

ZÁVĚR

Cílem této bakalářské práce byla analýza sesbíraného materiálu, kterému odpovídá 351 přísloví zaměřených na lidské tělo a jeho části. Rozbor vzorku přísloví byl prováděn třemi různými způsoby, z hlediska: sémantického, četnosti použití podle korpusu CREA a syntaktického. Na následujících stránkách stanovím závěr pro všechny tři typy rozborů, ve stejném pořadí, v jakém jsem je uvedla v předešlé větě.

V praktické části syntaktické se věnuji vymezení deseti syntaktických skupin, které vypovídají o charakteristice a větné konstrukci přísloví ze vzorku. Po analýze všech přísloví jsem zjistila, že výrazně nejpočetnějšími skupinami jsou souvětí podřadná a v zápětí výpovědi jednoduché se slovesným predikátem. Za nimi zaostávají souvětí souřadná a dvě skupiny eliptické- se spojovacím výrazem a s juxtapozicí. Ovšem pokud bych spojila všechny tři skupiny obsahující elipsu přísudku v jednu, předčila by skupinu výpovědí jednoduchých se slovesným predikátem, neboť eliptických přísloví ze vzorku je 99, což znamená, že více než každé čtvrté přísloví ze vzorku postrádá přísudek.

Souvětí juxtaponovaná se objevují sice v menší míře než souvětí souřadná a podřadná, ale je nutné si uvědomit, že juxtapozice je součástí také jiné skupiny, tj. výpovědí eliptických s juxtapozicí. Po sečtení těchto dvou skupin je zřejmé, že princip juxtapozice je taktéž častým jevem, neboť se vyskytuje u téměř 15% přísloví ze vzorku.

Méně početnými skupinami jsou: výpovědi jednoduché se slovesně jmenným predikátem, souvětí kombinovaná, výpovědi eliptické infinitivní a polovětné konstrukce.

Statistické zpracování potvrdilo hypotézu z teoretické části o hojnosti elipsy přísudku a juxtapozice v příslovích. Kromě těchto dvou prvků mezi typické znaky přísloví potvrzené rozbohem vzorku patří hojnost předložky „a“ nebo předložky se členem „al“, která je umístěna na začátek přísloví. Ve vzorku se objevuje 38 přísloví začínající touto předložkou, což odpovídá přibližně 11%.

Překvapivým zjištěním pro mě bylo vysoké zastoupení (28%) výpovědí eliptických a naopak nízké procento (4%) výpovědí jednoduchých se slovesně jmenným predikátem. Příčinu této skutečnosti přisuzuji tendenci přísloví zkracovat, tedy vynechávat větné členy a neprodlovovat jeho délku přísudkem jmenným se sponou.

Na závěr tohoto oddílu je nutné zmínit také velké zastoupení rytmické shody koncových slabik u dvou nebo více částí přísloví, které jsem shledala u více než 3/4 přísloví ze vzorku.

Při sémantickém rozboru vzorku jsem konfrontovala přísloví z hlediska jejich významu, snažila se definovat klíčová slova společná alespoň některým z nich a v neposlední řadě jsem španělským příslovím přisuzovala české ekvivalenty. Výsledkem této práce bylo vytvoření čtyřiceti sémantických skupin, do kterých jsem rozřadila odpovídající přísloví, vysvětlila jejich význam a uvedla ekvivalenty v češtině, pokud byly nalezeny.

Nejvíce přísloví ze vzorku je obsaženo v sémantické skupině nevhodné poznámky/ pomluvy, do které jsem zařadila patnáct přísloví a jim odpovídajících šestnáct českých ekvivalentů. Důvodem prvenství může být převládající přítomnost dvou názvů částí těla, tj. ústa nebo pusa (*boca*) a jazyk (*lengua*), které se často používají v příslovích u obou jazyků.

Celkem bylo použito k sémantickému rozboru 168 přísloví ze vzorku a k nim přiřazeno 105 českých ekvivalentů. Byla jsem překvapena hojností českých ekvivalentů, ale na druhou stranu až u šestnácti sémantických skupin jsem nenalezla žádné české ekvivalenty. Z této skutečnosti vyplývá, že společných témat pro oba jazyky je více než polovina a u těchto stejných témat lze identifikovat podobné množství španělských i českých přísloví. Avšak sémantických skupin bez českých ekvivalentů je také mnoho; jsou to většinou menší skupiny s nanejvýš pěti španělskými příslovími. Mezi nejpočetnější sémantické skupiny s nenalezenými českými ekvivalenty patří: věk, charakteristika ženy, přátelství, manželství, očekávání/ naděje a pracovitost/ lenost.

K úplnosti schází závěr k rozboru vzorku podle četnosti užívání s pomocí korpusu CREA. V databázi tohoto korpusu jsem našla pouze 43 přísloví ze vzorku, to znamená, že téměř 88% přísloví ze vzorku se v databázi neobjevuje. Tato skutečnost mě překvapila, jelikož jsem byla přesvědčena o větším užívání přísloví, která jsou zaměřená na lidské tělo.

Zároveň pouze 11 přísloví z 43 nalezených bylo v korpusu nalezeno více než desetkrát; následně je vyjmenuji v hierarchickém pořadí od nejužívanějšího přísloví: *Ojo por ojo, diente por diente* (184)*, *A mal tiempo, buena cara* (98)*, *Por la boca muere el pez* (44)*, *La letra con sangre entra* (343)*, *A lo hecho, pecho* (314)*, *De ser buena no he gana; de ser mala dámelo el alma* (5)*, *La cara es el espejo del alma* (7)*, *A otro perro*

con ese hueso (200)*, En boca cerrada, no entran moscas (39)*, Cría cuervos, y te sacarán los ojos (281)*, El ojo del amo engorda el/al caballo (282)*.

Výrazně nejvíce užívaný přísloví zaměřené na lidské tělo je podle korpusu CREA *Ojo por ojo, diente por diente (184)**, které je v databázi korpusu CREA vyobrazeno v 58 případech.

RESUMÉ

Para mi tesis de fin de carrera he elegido el tema de los refranes españoles (la palabra clave cuerpo humano) y sus equivalentes en la lengua checa. La tesis está dividida en dos capítulos generales; es decir, *la clasificación y la característica de los refranes* por una parte, y *el análisis de la muestra de los refranes* por otra parte. La primera parte es más teórica mientras que en la segunda son analizados los refranes de la muestra.

El objeto principal de esta tesis ha sido el análisis del material recogido que corresponde a 351 refranes orientados al cuerpo humano y sus partes. La muestra de refranes ha sido analizada de tres maneras: en el aspecto de la sintaxis, de la sémantica y de la frecuencia en el corpus CREA.

En lo que sigue me dedicaré a las tres partes del análisis aprovechando los conocimientos resumidos en el primer capítulo. En la parte teórica se introducen los rasgos sintácticos que son típicos de los refranes; entre los más patentes, que no aparecen tanto en las frases españolas pero son frecuentes en los refranes, se situarían la elipsis del predicado y la juxtaposición, que se caracteriza por la ausencia de los nexos entre los enunciados. Partiendo del análisis de la muestra es posible numerar las frases con juxtaposición y las frases con elipsis del predicado. El rasgo más frecuente es la elipsis que aparece en cada cuarto refrán de la muestra, mientras que sólo un 15% de los refranes han sido marcados como frases con juxtaposición.

Excepto la elipsis y la juxtaposición, a los rasgos típicos de los refranes - que han sido verificados por el análisis de la muestra - pertenece también la abundancia de la preposición „a“ o la preposición con el artículo “al“, ubicada al principio del proverbio. En la muestra se encuentran 38 proverbios introducidos por esta preposición que corresponde a un 11%.

Otras características de los refranes que resumo en la parte teórica y que se presentan en mi muestra, son: la presencia de expresiones arcaicas relacionadas también con el futuro expresado por el infinitivo y el auxiliar „he“, y, además, la eliminación del artículo y la tendencia hacia un abreviamento.

En la parte práctica, respecto a los rasgos sintácticos, defino diez grupos denominados sintácticos que caracterizan la construcción de la frase de los proverbios. De

la estadística de estos grupos resulta que los grupos significativamente más frecuentes son los de oraciones subordinadas y los del enunciado con el predicado verbal. En segundo lugar se sitúan dos grupos con elipsis; es decir, frases elípticas con nexos y frases elípticas con juxtaposición, y también las oraciones coordinadas. Los grupos menos numerosos son: el enunciado con el predicado verbo-nominal, la oración combinada, las frases elípticas infinitivas y formas verbales no personales.

Como la característica más evidente de los refranes de la muestra resulta la abundante representación rítmica de las sílabas finales entre dos o más partes del proverbio, rasgo que se halla aproximadamente en $\frac{3}{4}$ proverbios de la muestra.

El análisis sémanico se centra en la interpretación de los significados de los proverbios, en la determinación de las palabras claves (he escogido tales palabras claves que sean comunes para al menos algunos proverbios), y además en la búsqueda de los equivalentes checos. El resultado se puede resumir en lo que sigue: la creación de los cuarenta grupos sémanicos denominados según las palabras claves, la clasificación de los refranes en estos grupos, su interpretación y la indicación de los equivalentes checos si han sido encontrados.

Los grupos sémanicos están en el aspecto de la significancia de los proverbios divididos en dos partes: en *la característica humana* por una parte y en *las relaciones humanas* por otra parte. Los grupos que pertenecen a la característica humana son más numerosos y por eso les reparto entre la característica general y otra característica.

He diferenciado la característica general negativa, neutral y positiva. La negativa incluye estas nueve palabras claves: comentarios inconvenientes/ la murmuración, la hipocresía, la falsedad/ la irracionalidad, el desagrado/ la malcrianza, la imperfección, la mofadura, el sufrimiento/ el dolor, la necesidad/ desmerecer y la in/conveniencia de reparar en los defectos ajenos.

Otra agrupación de las palabras claves lleva el título de *característica neutral* a causa de la imposibilidad de adjudicarles la característica positiva ni la negativa; son los siguientes: el hambre/ el hartazgo, la pobreza/ la riqueza, la proporcionalidad, el castigo/ la revancha, la actividad infructuosa, la heterogeneidad del pensamiento, la presencia/ la ausencia física, la jerarquía de las posiciones, el contraste entre provechoso y perjudicial, la laboriosidad/ la pereza.

Las siguientes once palabras claves he designado como características positivas: la expectativa/ la esperanza, la responsabilidad, la cortesía, la inclinación, el aleccionamiento, el aprovechamiento de situación, la sinceridad, la desvergüenza, la perspectiva, el esfuerzo, la certeza, la vigilancia.

Esta último agrupación de las palabras claves de característica humana no comprende virtudes como las características anteriores y por esta razón lo he denominado como *otra característica*. La agrupación de otra característica incluye cuatro palabras claves: la característica de la mujer, la edad, el estado de salud y el carácter.

La segunda parte - de menor extensión - trata de las relaciones humanas. En esta categoría están ubicadas sólo seis palabras claves: el amor, la familia, la hermandad, el matrimonio, la amistad y la relación general entre el hombre y la mujer.

El grupo séptico más grande, que contiene quince refranes y sus dieciséis equivalentes checos, se titula *comentarios inconvenientes/ murmuración*. Pienso que esta realidad es ocasionada por la predominante presencia de dos títulos de las partes del cuerpo humano - *la boca y la lengua* - que se utilizan frecuentemente en los proverbios de ambas lenguas.

En total han sido aplicados en el análisis séptico 168 refranes de la muestra y sus 105 equivalentes checos. Me ha sorprendido la abundancia de los equivalentes checos pero por otro lado no he encontrado ningún equivalente checo en dieciséis grupos sépticos. De este hecho deduzco que hay más que una mitad grupos con proverbios que casi todos tienen sus equivalentes en la lengua checa, sin embargo hay también muchos grupos sin ningún equivalente checo. Los grupos sin equivalentes checos son en su mayor parte grupos pequeños que contienen como máximo cinco proverbios. A los grupos más grandes sin equivalentes checos pertenecen: la característica de la mujer, la amistad, la edad, el matrimonio, la expectativa/ la esperanza y la laboriosidad/ la pereza.

Para completar esta parte, en lo que sigue ofrezco el resúme del análisis de la frecuencia en el corpus CREA. El corpus se encuentra en la página web de la Real Academia Española y sirve, entre otras cosas, para buscar frecuencias del uso de palabras del español actual. La desventaja del corpus se divide en la imposibilidad de la búsqueda de sentencias enteras que ha dificultado la búsqueda de los refranes.

En el corpus CREA he encontrado sólo 43 refranes de la muestra; es decir, un 88% no aparecen en el corpus. Además únicamente once proverbios, de los 43 hallados, se presentan más que diez veces. En lo que sigue especifico los refranes por orden de frecuencia: *Ojo por ojo, diente por diente* (184)*, *A mal tiempo, buena cara* (98)*, *Por la boca muere el pez* (44)*, *La letra con sangre entra* (343)*, *A lo hecho, pecho* (314)*, *De ser buena no he gana; de ser mala dámelo el alma* (5)*, *La cara es el espejo del alma* (7)*, *A otro perro con ese hueso* (200)*, *En boca cerrada, no entran moscas* (39)*, *Cría cuervos, y te sacarán los ojos* (281)*, *El ojo del amo engorda el/al caballo* (282)*.

El refrán significativamente más frecuente orientado al cuerpo humano es, según el corpus CREA, *Ojo por ojo, diente por diente* (184)*, que allí aparece en 58 casos. En este proverbio puedo indicar otros aspectos del análisis. Según el análisis sintáctico resulta evidente la elipsis del predicado y la juxtaposición, por lo tanto se incorpora al grupo sintáctico de la juxtaposición con elipsis del predicado. Este grupo contiene 30 proverbios de la muestra que le ubica por la cantidad de los proverbios a quinto puesto de diez grupos sintácticos. En el análisis semántico no hace falta la interpretación en vista de que se trata de un proverbio antiguo bíblico que existe en la forma idéntica también en nuestro país. Junto a otros seis proverbios ha sido introducido en el grupo semántico de *la proporcionalidad*, que se puede entender también como *la justicia*. De manera igual es posible analizar todos los refranes de la muestra.

POUŽITÉ ZDROJE A LITERATURA

Literatura

Arenas Martín-Abril, P. 2008: *Gramática de la lengua española*; Edimat Libros: Madrid.

Bachmannová, J.; Suksov, V. 2007: *Jak se to řekne jinde*; Universum: Praha.

Báez San José, V.; Dubský, J.; Králová, J. 1999: *Moderní gramatika španělštiny*; Fraus: Plzeň.

Baños J.E.; Guardiola E. 1997: “Verdades y falacias en los refranes españoles sobre el dolor de cabeza y el dolor odontológico”, *Paremia*, 6: 79. <www.paremia.org> [10.4.2011]

Campos, J. G.; Barella, A. 1992: *Diccionario de refranes*; Espasa Calpe: Madrid.

Canellada, M. J.; Pallares, B. 2001: *Refranero español: Refranes, clasificación, significación y uso*; Editorial Castalia: Madrid.

Čelakovský, F. L. 1976: *Příslolí - napoví*; Albatros: Praha.

Čelakovský, F. L. 1978: *Mudrosloví národu slovanského ve příslovích*; Československý spisovatel: Praha.

Dobrovský, J. 1963: *Českých přísloví sbírka*; Československá akademie věd: Praha.

Doubek, J. 1961: *Stručná česko-španělská frazeologie*; Státní pedagogické nakladatelství: Praha

Dubský, J. 1977: *Základy španělské lexikologie pro překladatele a tlumočníky*; Státní pedagogické nakladatelství: Praha.

Etxabe Díaz, R. 2001: *Gran Diccionario de Refranes*; Larousse Editorial, S.A.: Barcelona.

Gómez Torrego, L. 2010: *Gramática didáctica del español*, 9. vydání; Ediciones SM: Madrid.

Lotko, E. *Slovník lingvistických termínů pro filology*, 2nd ed.; Univerzita Palackého v Olomouci: Olomouc, 2000.

Muñoz, J. S.; Ortiz de Urbina, J. C.; et al. 1998: *877 refranes españoles con su correspondencia catalana, gallega, vasca, francesa e inglesa*; Ediciones Internacionales Universitarias: Madrid.

Muñoz, J. S.; Ortiz de Urbina, J. C.; et al. 2001: *1001 refranes españoles con su correspondencia en alemán, árabe, francés, inglés, italiano, polaco, provenzal y ruso*; Ediciones Internacionales Universitarias: Madrid.

Świerczyńska, D.; Świerczyński, A. 1998: *Slovník přísloví v devíti jazycích*; Naukowe PWN SA: Warszawa.

Zavadil, B.; Čermák, P. 2008: *Sintaxis del español actual*; Karolinum: Praha.

Zurdo, M^a.T., Piñel R. et al. 2001: “El amor en el refranero de cinco lenguas europeas (Alemán, Español, Francés, Italiano y Polaco)”, *Paremia*, 9: 145-163. <www.paremia.org> [15.4.2011]

Internetové zdroje

CENTRO VIRTUAL CERVANTES: Refranero multilingüe. *Buscador*. <<http://cvc.cervantes.es/lengua/refranero/>> [10/2010-4/2011]

REAL ACADEMIA ESPAÑOLA: Banco de datos (CREA). *Corpus de referencia del español actual*. <<http://www.rae.es>> [1.3-29.3.2011]

REAL ACADEMIA ESPAÑOLA: *Diccionario de la lengua española*. Vigésima segunda edición. <<http://buscon.rae.es>> [7.4.2011]

PŘÍLOHY

Příloha č. 1

Příslloví (seřazené podle názvů částí těla, které obsaují) a jejich zdroje

číslo	příslloví	zdroj
	A	
	Alma	
1	El alma triste, en los gustos llora	García Campos; Barella 1992: 16
2	Una alma sola ni canta ni llora	García Campos; Barella, 1992: 23
3	Consejo sin remedio es cuerpo sin alma	García Campos; Barella, 1992: 104
4	Quien adama a la doncella, el alma trae en pena	García Campos; Barella, 1992: 142
5	De ser buena no he gana; de ser mala dámelo el alma	García Campos; Barella, 1992: 164
6	El vino con agua es salud de cuerpo y alma	García Campos; Barella, 1992: 354
7	La cara es el espejo del alma	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina, 1998: 166
	B	
	Barba/s	
8	Cuando las barbas de tu vecino veas pelar, echa/pon las tuyas a remojar	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina, 1998: 87
9	Barba a barba, honra se cata/ Barba a barba, vergüenza se cata	Larousse 2001: 65
10	Cara pone mesa, que no barba tiesa	García Campos; Barella, 1992: 78
11	Barba pone mesa que no pierna tiesa	
12	Barbas mayores quitan menores	Larousse 2001: 65
13	Callen barbas y hablen cartas	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina, 2001: 65
14	A barba muerta, obligación cubierta	García Campos; Barella, 1992: 40
15	A las barbas con dineros, honra hacen los caballeros	García Campos; Barella, 1992: 40
16	Antes barba blanca para tu hija, que muchacho de crencha partida	García Campos; Barella, 1992: 40
17	Cuales barbas, tales tobajas	García Campos; Barella, 1992: 41
18	De tal barba, tal escama	García Campos; Barella, 1992: 41
19	Dos barbas parejas, mal guardan ovejas	García Campos; Barella, 1992: 41
20	Hazme la barba, hacerte he el copete	García Campos; Barella, 1992: 41
21	Arador de palma, no le saca toda barba	García Campos; Barella, 1992: 28
22	Burlaos con el asno: daros ha en la barba con el rabo	García Campos; Barella, 1992: 33
23	Cuando Dios quería, allén la barba escupía; ahora que no puedo, escúpome aquí luego	García Campos; Barella, 1992: 137

24	Al herrero, con barbas, y a las letras, con babas	García Campos; Barella, 1992: 177
25	Con mal está el huso, cuando la barba no anda de suso	García Campos; Barella, 1992: 213
26	Bien parece la moza lozana, cabe la barba cana	García Campos; Barella 1992: 234
27	Olla reposada, no la come toda barba	García Campos; Barella 1992: 260
28	En la barba del necio, todos aprenden a rapar	cvc.cervantes.es/lengua/refranero
29	Falso por natura, cabello negro, la barba rubia	cvc.cervantes.es/lengua/refranero
	Barriga	
30	A barriga llena, corazón contento	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 13
31	De los cuarenta para arriba, no te mojes la barriga	Larousse 2001: 115
32	Barriga caliente, pie durmiente	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 299
	Bazo	
33	Con lo que sana el hígado, enferma el bazo/es malo para el bazo	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 81
34	Lo que es bueno para el bazo, es malo para el espinazo	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 81
	Boca	
35	Cortesía de boca, mucho vale y poco cuesta	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 82
36	Se ve la boca donde está el corazón	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 99
37	De la mano a la boca, se pierde/desaparece la sopa	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 99
38	Del plato a la boca, se enfría la sopa	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 99
39	En boca cerrada, no entran moscas	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 142
40	No se hizo la miel para la boca del asno	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 231
41	Quien tiene boca, se equivoca	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 280
42	La palabra que sale de la boca, nunca torna	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 174
43	Palabra de boca, piedra de honda	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 174
44	Por la boca muere el pez	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 248
45	Si el juil no abriera la boca, nunca lo pescarían	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 248
46	Boca dulce y bolsa abierta te abrirán todas las puertas	cvc.cervantes.es/lengua/refranero
47	En la boca del discreto, lo público es secreto	Larousse 2001: 177

48	Boca brozosa cría mujer hermosa/ Boca pajosa cría cara hermosa	Larousse 2001: 68
49	Boca con duelo no dice bueno	Larousse 2001: 68
50	Boca con rodilla, y al rincón con la almohadilla	Larousse 2001: 68
51	Una aguja para la bolsa y dos para la boca	García Campos; Barella 1992: 10
52	Alhaja que tiene boca, ninguno la toca	García Campos; Barella 1992: 16
53	A una boca, una sopa	García Campos; Barella 1992: 46
54	No diga la boca lo que pague la coca	García Campos; Barella 1992: 48
55	Habla la boca, lleva la coca/ Dice la boca por do lleva la coca	García Campos; Barella 1992: 48
56	Halagar con la boca, y morder con la cola	García Campos; Barella 1992: 47
57	La boca y bolsa abierta, para hacer casa cierta	García Campos; Barella 1992: 47
58	Llorar a boca cerrada, y no dar cuenta a quien no se le da nada	García Campos; Barella 1992: 47
59	Mala boca, peces coma	García Campos; Barella 1992: 47
60	Quien tiene boca, no diga a otro sopla	García Campos; Barella 1992: 48
61	Uno dice por la boca, otro tiene corazón	García Campos; Barella 1992: 48
62	Aclarádselo vos, compadre, que tenéis la boca a mano	García Campos; Barella 1992: 101
63	Dos buenos callos me han nacido: el uno en la boca y el otro en el oído	García Campos; Barella 1992: 66
	Brazo	
64	Para librarse de lazos, antes cabeza que brazos	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 241
65	A dineros pagados/dados, brazos quebrados	Larousse 2001: 9
66	La pierna en el lecho, y el brazo/la mano en el pecho	García Campos; Barella 1992: 288
	C	
	Cabello/s	
29	Falso por natura, cabello negro, la barba rubia	cvc.cervantes.es/lengua/refranero
67	Cada cabello hace su sombra en el suelo	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina, 2001: 218
68	Cabellos y cantar, no cumplen ajuar/ Cabellos y cantar, no es buen ajuar	García Campos; Barella 1992: 60
69	Peine encorvado, cabello enhebrado	García Campos; Barella 1992: 281
	Cabeza	
70	A cada cabeza, su seso	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 16
71	De tal cabeza, tal sentencia	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 90
72	A veces dice la lengua lo que paga la cabeza	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 248
73	No diga la lengua, lo que pague la cabeza	García Campos; Barella 1992: 48

74	Es lavar la cabeza del asno, perder la lejía y el trabajo	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 149
75	Perdida es la lejía en la cabeza del asno	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 149
76	Lavar la cabeza del asno, perdimiento de jabón	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 149
77	Quien no tenga cabeza, que tenga pies/ quien no tiene memoria, que tenga pies	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 276
64	Para librarse de lazos, antes cabeza que brazos	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 241
78	Al dolor de cabeza, el comer le endereza	Larousse 2001:
79	Más vale ser cabeza de ratón que cola de león	Larousse 2001:
80	No seáis hornera si tenéis la cabeza de manteca	García Campos; Barella 1992: 191
81	Cabeza loca no quiere toca / Cabeza loca no sufre toca	García Campos; Barella 1992: 60
82	En cabeza loca no se quiere toca	García Campos; Barella 1992: 60
83	Do no hay cabeza raída, no hay cosa cumplida	García Campos; Barella 1992: 61
84	La cabeza blanca, y el seso, por venir	García Campos; Barella 1992: 61
85	Quebráste la cabeza, y ahora me untas el casco	García Campos; Barella 1992: 61
86	Casarme quiero; comeré cabeza de olla y sentarme he primero	García Campos; Barella 1992: 61
87	Nunca lavé cabeza que no me saliese tiñosa	García Campos; Barella 1992: 61
88	Casarás en mala hora, y comerás cabeza de olla	García Campos; Barella 1992: 190
89	No seáis hornera si tenéis la cabeza de cera	cvc.cervantes.es/lengua/refranero
90	A las manos me ha venido la buena dueña: no creo saldrá dellas con tocas en la cabeza	García Campos; Barella 1992: 219
91	Echéme a dormir y espulgóme el perro, no la cabeza, sino el esquero	García Campos; Barella 1992: 283
92	Pobreza nunca alza cabeza	García Campos; Barella 1992: 290
93	Cuando la cabeza duele, todo el cuerpo duele	cvc.cervantes.es/lengua/refranero
94	Dolor de cabeza quiere manjar	cvc.cervantes.es/lengua/refranero
95	El pez a oler mal empieza, por la cabeza	cvc.cervantes.es/lengua/refranero
96	Nadie escarmienta en cabeza ajena	cvc.cervantes.es/lengua/refranero
	Calva	
97	(A) la ocasión la pintan calva	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 25
	Cara	
98	A mal tiempo, buena cara	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 29
7	La cara es el espejo del alma	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 166
99	Bienes y males, a la cara salen	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 166

100	El bien o el mal a la cara sal	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 166
101	Regala a la gata, y te arañará la cara/ Regala a la gata, y te saltará a la cara	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 83
102	Cara de beato, y uñas de gato	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 140
103	Cara a cara, vergüenza se cata	Larousse 2001: 65
48	Boca brozosa cría mujer hermosa/ Boca pajosa cría cara hermosa	Larousse 2001: 68
104	Bien sabe el asno en cuya cara rebuzna	García Campos; Barella 1992: 33
105	No son buenas burlas las que salen a la cara	García Campos; Barella 1992: 56
10	Cara pone mesa, que no barba tiesa	García Campos; Barella 1992: 78
106	Cara sin dientes hace a los muertos vivientes	García Campos; Barella 1992: 78
107	Cuál tenéis la cara, tal tengáis la pascua	García Campos; Barella 1992: 79
108	Si me quiere, con esta cara; si no, vaya	García Campos; Barella 1992: 79
109	Al que al cielo escupe, en la cara le cae/ Quien al cielo escupe, en su cara le cae	García Campos; Barella 1992: 96
110	Humo y mala cara sacan a la gente de casa	García Campos; Barella 1992: 193
111	Una mano lava la otra, y ambas la cara	García Campos; Barella 1992: 221
112	La mujer, cuanto más mirare la cara, tanto más destruye la casa	García Campos; Barella 1992: 240
113	Mala señal es de amor huir y volver la cara	García Campos; Barella 1992: 319
114	Más vale vergüenza en cara que mancilla en corazón	García Campos; Barella 1992: 347
	Codo	
115	Muerte de suegra, dolor de codo, que duele mucho y dura poco	cvc.cervantes.es/lengua/refranero
116	El ojo, límpialo con el codo	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 135
117	Año lluvioso, échate de codo/s	García Campos; Barella 1992: 25
118	Beber, de codo; y cabalgar, de poyo	García Campos; Barella 1992: 98
119	Hay diferencia en lo vano, darle de codo o de mano	García Campos; Barella 1992: 132
	Corazón	
120	En los ojos y en la frente, se lee el corazón	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 166
121	De la abundancia del corazón habla la lengua	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 99
122	No dice mas la lengua que lo que siente el corazón	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 99
36	Se ve la boca donde está el corazón	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 99
123	En los labios la miel, y en el corazón hiel	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 140

124	Manos frías, corazón caliente	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 189
125	Si el corazón fuera de acero, no le vencería el dinero	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 289
30	A barriga llena, corazón contento	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 13
126	Ojos que no ven, corazón que no siente/quiebra/llora	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 236
127	Cuan lejos de ojos, tan lejos de corazón	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 236
128	Lo que los ojos no ven, el corazón no lo desea	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 236
129	Lo que ve el ojo, desea el corazón	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 236
61	Uno dice por la boca, otro tiene corazón	García Campos; Barella 1992: 48
114	Más vale vergüenza en cara que mancilla en corazón	García Campos; Barella 1992: 347
130	Apaña, suegro, para quien te herede: manto de luto, corazón alegre	García Campos; Barella 1992: 324
131	Más vale rostro bermejo que corazón negro	García Campos; Barella 1992: 310
132	Cual palabra dicen, tal corazón me hacen /Cual palabra te dicen, tal corazón te meten	García Campos; Barella 1992: 270
133	Tales cosas te digan, tal corazón te pongan	García Campos; Barella 1992: 270
134	Lágrimas y suspiros mucho desenconan el corazón dolorido	García Campos; Barella 1992: 202
135	Tal hora el corazón brama, aunque la lengua calla	García Campos; Barella 1992: 190
136	Esperanza lengua aflige el corazón	García Campos; Barella 1992: 153
137	Corazón apasionado no quiere ser aconsejado	García Campos; Barella 1992: 105
138	Por tu corazón juzgarás el ajeno	García Campos; Barella 1992: 105
139	Adonde el corazón se inclina, el pie camina	García Campos; Barella 1992: 105
140	Buen corazón quebranta mala ventura	García Campos; Barella 1992: 105
141	Corazón alegre, hombre sano	cvc.cervantes.es/lengua/refranero
142	El corazón y los ojos siempre son mozos	cvc.cervantes.es/lengua/refranero
143	Quien la vio y la ve ahora, ¿cuál es el corazón que no llora?	cvc.cervantes.es/lengua/refranero
144	Tripa vacía, corazón sin alegría	García Campos; Barella 1992: 336
145	Tripas llevan corazón, que no corazón tripas	García Campos; Barella 1992: 336
	Cuello	
146	El rosario al cuello, y el diablo en el cuerpo	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 140
	Culo / culito	
147	Quien quiere peces, que se moje el culo	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 278
148	Culo de mal asiento, no acaba cosa ninguna y empieza ciento	cvc.cervantes.es/lengua/refranero

149	Culo veo, culo quiero	cvc.cervantes.es/lengua/refranero
150	En su casa, hasta el culo descansa	cvc.cervantes.es/lengua/refranero
151	Quien mucho se baja, el culo enseña	García Campos; Barella 1992: 116
152	Quitósele el culo al cesto, y acabóse el parentesco	García Campos; Barella 1992: 116
153	Quién no castiga culito no castiga culazo	García Campos; Barella 1992: 116
154	Al niño y al mulo, en el culo	García Campos; Barella 1992: 248
	Cuerpo	
146	El rosario al cuello, y el diablo en el cuerpo	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 140
6	El vino con agua es salud de cuerpo y alma	García Campos; Barella 1992: 354
3	Consejo sin remedio es cuerpo sin alma	García Campos; Barella 1992: 104
155	Cuerpo, cuerpo, que Dios dará paño	García Campos; Barella 1992: 114
156	Hermosa es, por cierto, la que es buena de su cuerpo	García Campos; Barella 1992: 114
157	Vulto romano, y cuerpo senés, andar florentín y hablar boloñés	García Campos; Barella 1992: 356
93	Cuando la cabeza duele, todo el cuerpo duele	cvc.cervantes.es/lengua/refranero
	D	
	Dedillo	
158	Cuando te dan el anillo, pon el dedillo	García Campos; Barella 1992: 23
159	Si se pierden los anillos, aquí quedaron los dedillos	García Campos; Barella 1992: 23
	Dedo	
160	Al villano, dadle el dedo, y se tomará la mano	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 46
161	Ni un dedo hace mano, ni una golondrina verano	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 213
162	Al miedoso, los dedos se le antojan huéspedes	cvc.cervantes.es/lengua/refranero
163	No son todos los dedos de la mano iguales	García Campos; Barella 1992: 125
164	Son los dedos en las manos, pero no son todos parejos	García Campos; Barella 1992: 125
165	Anillo en dedo, honra sin provecho	García Campos; Barella 1992: 23
166	Un cuchillo mesmo me parte el pan y me corta el dedo	García Campos; Barella 1992: 112
167	Cada uno alega en derecho de su dedo	García Campos; Barella 1992: 125
168	Lo que con el ojo veo, con el dedo lo señalo	García Campos; Barella 1992: 258
169	Manos duchas mondan huevos, que no largos dedos	García Campos; Barella 1992: 220
	Dientes	
170	Antes son mis dientes que mis parientes / Más cerca están mis dientes que mis parientes	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 53
171	Muda el lobo los dientes, y no las mientes/ Mudará la zorra los dientes, mas no las mientes	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 208

172	El lobo pierde los dientes, mas no las mientes	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 208
173	Quien no puede morder, que no enseñe los dientes	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 274
106	Cara sin dientes hace a los muertos vivientes	García Campos; Barella 1992: 78
174	A caballo regalado, no le mires el diente/ A caballo presentado no hay que mirarle el diente	García Campos; Barella 1992: 59
175	Aunque la lima muerde, alguna vez se le quiebra el diente	García Campos; Barella 1992: 205
176	A carne de lobo, diente de perro	García Campos; Barella 1992: 80
177	Cuando pienses meter el diente en seguro, topará en duro	García Campos; Barella 1992: 132
178	Niña es Marina cuando la llevan por el diente a misa	García Campos; Barella 1992: 224
179	A pan duro, diente agudo	García Campos; Barella, 1992: 271
180	Al ausente, hincarle el diente	cvc.cervantes.es/lengua/refranero
181	La cana engaña; el diente miente; la arruga, no deja duda	cvc.cervantes.es/lengua/refranero
182	Lo que no quieras para tus dientes, no lo quieras para tus parientes	cvc.cervantes.es/lengua/refranero
183	Más se ha de estimar un diente que un diamante	cvc.cervantes.es/lengua/refranero
184	Ojo por ojo, diente por diente	cvc.cervantes.es/lengua/refranero
	E	
	Espalda/s	
185	La doncella y el azor, las espaldas hacia el sol	García Campos; Barella 1992: 142
186	A espalda vuelta no hay respuesta	García Campos; Barella 1992: 152
187	Espaldas vueltas, memorias muertas	García Campos; Barella 1992: 152
	Estómago	
188	Estómago hambriento, no escucha razón	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 128
189	En estómago villano, no cabe el pavo	García Campos; Barella 1992: 153
190	Jurado tiene la menta que al estómago nunca mienta	García Campos; Barella 1992: 228
	F	
	Frente	
191	Huí de perejil, y nacióme en la frente	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina, 2001: 162
120	En los ojos y en la frente, se lee el corazón	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina, 2001: 164
192	Cantarillo que muchas veces va a la frente, o deja el asa o la frente	García Campos; Barella 1992: 75
193	Quien da lo suyo antes de su muerte, merece que le den con un mazo en la frente	García Campos; Barella 1992: 173
194	Del lobo un pelo, y ese de la frente	García Campos; Barella 1992: 205
195	La picaza en la puente, de todos ríe, y todos de su frente	García Campos; Barella 1992: 286

	H	
	Higadito	
196	Cada pajarito tiene su higadito	García Campos; Barella 1992: 269
	Hígado	
33	Con lo que sana el hígado, enferma el bazo /es malo para el bazo	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 81
197	Con lo que sana el hígado, enferma la bolsa	García Campos; Barella 1992: 179
	Hueso	
198	Quien come la carne, que roa el hueso	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 278
199	Quien come la vaca del rey, a cien años paga los huesos	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 260
200	A otro perro con ese hueso	cvc.cervantes.es/lengua/refranero
201	La lengua no tiene hueso, pero corta lo más grueso	cvc.cervantes.es/lengua/refranero
202	No hay carne sin hueso	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina, 2001: 216
203	El que traga un hueso, confianza tiene en su pescuezo	García Campos; Barella 1992: 192
204	Hueso que te cupo en parte, róelo con sutil arte / Hueso que te queda en parte, róelo con sutil arte	García Campos; Barella 1992: 192
205	Quien te da un hueso, no te quiere ver muerto	García Campos; Barella 1992: 192
206	Carne sin hueso no se da sino a don Bueso	García Campos; Barella 1992: 81
207	La carne sobre el hueso relumbra como espejo	García Campos; Barella 1992: 81
208	Cobre gana cobre, que no huesos del hombre	García Campos; Barella 1992: 97
209	No hay dátil sin hueso, ni bien sin lacerio/ no hay bien sin lacerio	García Campos; Barella 1992: 124
210	El hueso y la carne duélnense de su sangre	García Campos; Barella 1992: 191
211	La leche sale del mueso, y no del hueso	García Campos; Barella 1992: 203
25	Con mal está hueso, cuando la barba no anda de suso	García Campos; Barella 1992: 213
	J	
	Joroba	
212	Ningún jorobado ve su joroba	cvc.cervantes.es/lengua/refranero
	L	
	Labios	
123	En los labios la miel, y en el corazón hiel	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 140
213	Quien los labios se muerde más gana que pierde	cvc.cervantes.es/lengua/refranero

	Lengua	
214	Adónde va la lengua? – Adonde duelen las muelas/ Allí va la lengua do duele la muela	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 39
121	De la abundancia del corazón habla la lengua	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 99
122	No dice mas la lengua que lo que siente el corazón	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 99
36	Se ve la boca donde está el corazón	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 99
215	Quien lengua ha, a Roma va	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 270
216	Teniendo lengua y qué comer, irá el hombre por doquier	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 270
217	Más daña lengua que lanza	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 191
135	Tal hora el corazón brama, aunque la lengua calla	García Campos; Barella 1992: 190
218	Más fácil es dar a la lengua que a las manos	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 192
219	La lengua larga es señal de mano escasa	cvc.cervantes.es/lengua/refranero
201	La lengua no tiene hueso, pero corta lo más grueso	cvc.cervantes.es/lengua/refranero
72	A veces dice la lengua lo que paga la cabeza	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 248
73	No diga la lengua, lo que pague la cabeza	García Campos; Barella 1992: 48
220	Cuando la cólera sale de madre, no tiene la lengua padre	García Campos; Barella 1992: 99
221	Destrón, el consejo; la lengua, el ciego	García Campos; Barella 1992: 127
222	La mano cuerda no hace todo lo que dice la lengua	García Campos; Barella 1992: 220
223	De la vaca flaca, la lengua y la pata	García Campos; Barella 1992: 341
	M	
	Mano	
160	Al villano, dadle el dedo, y se tomará la mano	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 46
37	De la mano a la boca, se pierde/desaparece la sopa	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 99
161	Ni un dedo hace mano, ni una golondrina verano	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 213
124	Manos frías, corazón caliente	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 189
218	más fácil es dar a la lengua que a las manos	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 192
224	Quien el aceite mesura, las manos se unta	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 264
90	A las manos me ha venido la buena dueña: no creo saldrá dellas con tocas en la cabeza	García Campos; Barella 1992: 219
225	Ni ojo en la carta, ni mano en el arca	García Campos; Barella 1992: 259
222	La mano cuerda no hace todo lo que dice la lengua	García Campos; Barella 1992: 220

163	No son todos los dedos de la mano iguales	García Campos; Barella 1992: 125
164	Son los dedos en las manos, pero no son todos parejos	García Campos; Barella 1992: 125
119	Hay diferencia en lo vano, darle de codo o de mano	García Campos; Barella 1992: 132
226	Dinero en mano, todo es llano	cvc.cervantes.es/lengua/refranero
227	Entre padres y hermanos, no metas las manos	cvc.cervantes.es/lengua/refranero
219	La lengua larga es señal de mano escasa	cvc.cervantes.es/lengua/refranero
228	Más vale pájaro en mano que ciento volando	cvc.cervantes.es/lengua/refranero
229	No muerdas la mano del que te da de comer	cvc.cervantes.es/lengua/refranero
230	Quien no tiene hermano no tiene pie ni mano	cvc.cervantes.es/lengua/refranero
231	Armas y dineros, buenas manos quieren	García Campos; Barella 1992: 31
232	Caracol de mayo, candela en mano	García Campos; Barella 1992: 79
233	Sacadlo de entre los cardos, sacáoslo hemos de entre las manos	García Campos; Barella 1992: 79
234	A celada de bellacos, más vale por los pies que por las manos	García Campos; Barella 1992: 93
62	Aclarádselo vos, compadre, que tenéis la boca a mano	García Campos; Barella 1992: 101
66	La pierna en el lecho, y el brazo/la mano en el pecho	García Campos; Barella 1992: 288
235	Coruja de seco, agua en la mano	García Campos; Barella 1992: 107
236	Cuando te dieren el buen dado, échale la mano	García Campos; Barella 1992: 121
237	Lo que es de Dios, a la mano se viene	García Campos; Barella 1992: 139
238	No hiera Dios con dos manos	García Campos; Barella 1992: 140
239	Al mal encuentro, darle de mano y mudar asiento	García Campos; Barella 1992: 145
240	Quien a su enemigo popa, a sus manos muere	García Campos; Barella 1992: 146
241	Con escobilla, el paño; y la seda, con la mano	García Campos; Barella 1992: 150
242	A fuerza de villano, hierro en mano	García Campos; Barella 1992: 160
243	Daca el gallo, tama el gallo, quedan las plumas en la mano	García Campos; Barella 1992: 163
244	Quien dijo hermano, dijo herir con la mano	García Campos; Barella 1992: 177
245	Al hombre asado la fortuna de la mano	García Campos; Barella 1992: 185
246	Juego de manos, juego de villanos/ Burlas de manos, burlas de villanos	García Campos; Barella 1992: 200
247	Con ajena mano, saca la culebra del forado	García Campos; Barella 1992: 219
248	El mal encontador, con la mano ajena saca la culebra	García Campos; Barella 1992: 219
249	En buenas manos está el pandero	García Campos; Barella 1992: 219
111	Una mano lava la otra, y ambas la cara	García Campos; Barella 1992: 121
250	Álzome a mi mano, ni pierdo ni gano	García Campos; Barella 1992: 219
251	De buena mano, buen dado	García Campos; Barella 1992: 219
252	De ruin mano, ruin dado	García Campos; Barella 1992: 219
253	De tal mano, tal dado	García Campos; Barella 1992: 219
254	Dícete que eres bueno; mete la mano en tu sano	García Campos; Barella 1992: 219
255	Las manos del oficial, envueltas en cendal	García Campos; Barella 1992: 220

256	Las manos en la rueca, y los ojos en la puerta	García Campos; Barella 1992: 220
257	Manos besa el hombre que quisiera ver cortadas/quemadas	García Campos; Barella 1992: 220
258	Manos blancas no ofenden	García Campos; Barella 1992: 220
259	Manos duchas comen truchas	García Campos; Barella 1992: 220
169	Manos duchas mondan huevos, que no largos dedos	García Campos; Barella 1992: 220
260	Mano sobre mano, como mujer de escribano	García Campos; Barella 1992: 220
261	Manos y vida componen villa	García Campos; Barella 1992: 220
262	Mete la mano en tu seno y no dirás de hado ajeno	García Campos; Barella 1992: 220
263	Por lo perdido no estés mano en mejilla	García Campos; Barella 1992: 221
264	Quien a mano ajena espera, mal yanta y peor cena	García Campos; Barella 1992: 221
265	Mozo de quince años, tiene papo y no tiene manos	García Campos; Barella 1992: 236
266	Oficio de manos, no le parten hermanos	García Campos; Barella 1992: 257
267	Los ojos se abalanzan, los pies se cansan, las manos no alcanzan	García Campos; Barella 1992: 258
268	No es nada lo del ojo, y lo llevaba en la mano	García Campos; Barella 1992: 259
269	Pelea de hermanos, alheña en manos	García Campos; Barella 1992: 281
270	Pleito bueno o pleito malo, de tu mano el escribano / por bueno o por malo, el escribano de tu mano	García Campos; Barella 1992: 289
271	Cuando la sierra está tocada, en la mano viene el agua	García Campos; Barella 1992: 322
272	Quien a mí me trasquiló, las tijeras le quedaron en la mano	García Campos; Barella 1992: 333
	Muelas	
214	?Adónde va la lengua? – Adonde duelen las muelas/ Allá va la lengua do duele la muela	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 39
273	Da dios almendras al que no tiene muelas	García Campos; Barella 1992: 137
274	Al que le duele la muela, que se la saque	García Campos; Barella 1992: 237
275	Entre dos muelas cordales, nunca metas tus pulgares	García Campos; Barella 1992: 237
	Narices	
276	Da dios pañuelo al que no tiene narices	García Campos; Barella 1992: 137
277	Al hijo de tu vecino límpiale las narices y métele en tu casa	García Campos; Barella 1992: 181
	O	
	Oídos	
278	A palabras necias, oídos sordos	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina, 2001: 49
63	Dos buenos callos me han nacido: el uno en la boca y el otro en el oído	García Campos; Barella 1992: 66
	Ojo/s	
279	Al amigo reconciliado, con un ojo abierto y con el otro cerrado	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 41

280	Al amigo que no es cierto, con un ojo cerrado y el otro abierto	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 41
120	En los ojos y en la frente, se lee el corazón	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 166
281	Cría cuervos, y te sacarán los ojos	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 83
282	El ojo del amo engorda el/al caballo	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 134
283	El ojo del señor, es el pienso mejor	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 134
116	El ojo, límpiale con el codo	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 135
284	Más ven cuatro ojos que dos	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 203
285	Vemos la paja en el ojo ajeno, y no vemos la viga en el nuestro	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 307
286	Ninguno ve en su ojo la paja, sino en el ajeno	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 307
184	Ojo por ojo, diente por diente	cvc.cervantes.es/lengua/refranero
287	Ver la paja en el ojo ajeno, y no la viga en el nuestro	García Campos; Barella 1992: 268
288	Cada uno ve con los ojos que Dios le ha dado	cvc.cervantes.es/lengua/refranero
289	Es más fácil que un camello entre por el ojo de una aguja, que el que un rico entre en el Reino de Dios	cvc.cervantes.es/lengua/refranero
290	Ojos verdes, duques y reyes	cvc.cervantes.es/lengua/refranero
291	Mala señal de amor, huir y volver los ojos	García Campos; Barella 1992: 319
225	Ni ojo en la carta, ni mano en el arca	García Campos; Barella 1992: 259
256	Las manos en la rueca, y los ojos en la puerta	García Campos; Barella 1992: 220
267	Los ojos se abalanzan, los pies se cansan, las manos no alcanzan	García Campos; Barella 1992: 258
268	No es nada lo del ojo, y lo llevaba en la mano	García Campos; Barella 1992: 259
168	Lo que con el ojo veo, con el dedo lo señalo	García Campos; Barella 1992: 258
292	De amigo a amigo, sangre en el ojo	García Campos; Barella 1992: 19
293	El caballo y la mujer, al ojo se han de tener	García Campos; Barella 1992: 60
294	El caracol, por quitarse de enojos, por los cuernos dio los ojos	García Campos; Barella 1992: 79
295	Carrera al ojo, marido astroso	García Campos; Barella 1992: 82
296	Tanto quiso el diablo a sus hijos que les sacó un ojos	García Campos; Barella 1992: 131
297	Juzgan los enamorados que todos tienen los ojos vendados	García Campos; Barella 1992: 145
298	Piensan los enamorados que los otros tienen los ojos quebrados	García Campos; Barella 1992: 145
299	Más vale comer grama y abrojo, que traer capirote en el ojo	García Campos; Barella 1992: 168
300	La que cree al hombre jurando, quiebra sus ojos llorando	García Campos; Barella 1992: 188
301	A quien tanto ve, con un ojo le basta	García Campos; Barella 1992: 258
302	De quien pone los ojos en el suelo, no fíes tu dinero	García Campos; Barella 1992: 258
303	Ojos hay que de legaña se enamoran	García Campos; Barella 1992: 259

304	Ojos malos, a quien los mira pegan su malatía	García Campos; Barella 1992: 259
305	Ojos que ven no envejecen	García Campos; Barella 1992: 259
306	Un ojo a la sartén, y otro a la gata	García Campos; Barella 1992: 259
307	La viuda rica, con un ojo llora y con otro repica	García Campos; Barella 1992: 355
308	Allá miran ojos donde quieren bien	cvc.cervantes.es/lengua/refranero
126	Ojos que no ven, corazón que no siente/quiebra/llora	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 236
127	cuan lejos de ojos, tan lejos de corazón	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 236
128	Lo que los ojos no ven, el corazón no lo desea	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 236
129	Lo que ve el ojo, desea el corazón	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 236
142	El corazón y los ojos siempre son mozos	cvc.cervantes.es/lengua/refranero
	Oreja	
309	A capa vieja no dan oreja	García Campos; Barella 1992: 76
310	En consejas, las paredes han orejas	García Campos; Barella 1992: 104
311	La oreja, junto a la teja	García Campos; Barella 1992: 261
312	O en la oreja o en el rabo, la mula es asno	García Campos; Barella 1992: 261
313	Grande pie y grande oreja, señal de grande bestia	García Campos; Barella 1992: 287
	Pecho	
314	A lo hecho, pecho	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 27
315	La cruz en los pechos, el diablo en los hexos	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 140
66	La pierna en el lecho, y el brazo/la mano en el pecho	García Campos; Barella 1992: 288
316	La carne en el techo y la hambre en el pecho	García Campos; Barella 1992: 81
317	Un hombrón de hecho, y de pelo en pecho/ Hombre de hecho, pelo en pecho	García Campos; Barella 1992: 189
318	A mal hecho, ruego y pecho/ A daño hecho, habed ruego y pecho	García Campos; Barella 1992: 213
	Pelo	
319	(Aunque) muda el pelo la raposa, su natural no despoja	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 208
320	De la risa al duelo, un pelo	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 101
321	Del lobo un pelo	García Campos; Barella 1992: 205
322	Canta la rana, y no tiene pelo ni lana	García Campos; Barella 1992: 303
323	El lobo muda el pelo, mas no el celo	cvc.cervantes.es/lengua/refranero
317	Un hombrón de hecho, y de pelo en pecho/ Hombre de hecho, pelo en pecho	García Campos; Barella 1992: 189

324	Cuidado ajeno cuelga el pelo/ Mal ajeno del pelo cuelga	García Campos; Barella 1992: 115
325	Cual más, cual menos, toda la lana es pelos	García Campos; Barella 1992: 202
	Pie/s	
326	El pie del dueño, estiércol (es) para la heredad y el huerto	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 134
327	La mentira no tiene pies	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 171
77	Quien no tenga cabeza, que tenga pies/ quien no tiene memoria, que tenga pies	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 276
328	De ser buena no he gana; no se me tienen los pies en casa	García Campos; Barella 1992: 164
313	Grande pie y grande oreja, señal de grande bestia	García Campos; Barella 1992: 287
234	A celada de bellacos, más vale por los pies que por las manos	García Campos; Barella 1992: 93
139	Adonde el corazón se inclina, el pie camina	García Campos; Barella 1992: 105
267	Los ojos se abalanzan, los pies se cansan, las manos no alcanzan	García Campos; Barella 1992: 258
329	Los pies duchos de andar, no pueden quedar	García Campos; Barella 1992: 287
330	No comas crudo, ni andes el pies desnudo	García Campos; Barella 1992: 287
331	Bien se está el pie en la pierna	García Campos; Barella 1992: 287
332	A tu tierra, grulla, aunque sea con un pie	García Campos; Barella 1992: 331
32	Barriga caliente, pie durmiente	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 299
230	Quien no tiene hermano no tiene pie ni mano	cvc.cervantes.es/lengua/refranero
	Piel	
333	Cuando falta la piel del león, es preciso tomar la de la zorra	cvc.cervantes.es/lengua/refranero
334	No hay que vender la piel del oso antes de haberlo cazado	cvc.cervantes.es/lengua/refranero
	Pierna	
66	La pierna en el lecho, y el brazo/la mano en el pecho	García Campos; Barella 1992: 288
331	Bien se está el pie en la pierna	García Campos; Barella 1992: 287
11	Barba pone mesa que no pierna tiesa	García Campos; Barella 1992: 78
335	A quien te da el capón, dale la pierna y el alón	García Campos; Barella 1992: 78
336	No vienen frieras sino a ruines piernas	García Campos; Barella 1992: 159
337	La mujer honrada, la pierna quebrada, y en casa	García Campos; Barella 1992: 241
338	A picada de mosca, pierna de sábana	García Campos; Barella 1992: 286
339	Extender la pierna hasta donde llega la sábana	García Campos; Barella 1992: 288
340	No extiendas la pierna más de lo que alcanza la manta	García Campos; Barella 1992: 288
341	Las tripas estén llenas, que ellas llevan piernas	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 299

	Pulgar	
275	Entre dos muelas cordales, nunca metas tus pulgares	García Campos; Barella 1992: 237
	R	
	Risa	
320	De la risa al duelo, un pelo	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 101
	Rodilla	
50	Boca con rodilla, y al rincón con la almohadilla	Larousse 2001: 68
	S	
	Sangre	
292	De amigo a amigo, sangre en el ojo	García Campos; Barella 1992: 18
342	Can que mucho lame, saca sangre/ El can que mucho lame, sin duda sangre saca	García Campos; Barella 1992: 71
343	La letra con sangre entra	García Campos; Barella 1992: 204
344	Más vale onza de sangre que libra de amistad	García Campos; Barella 1992: 261
345	La sangre sin fuego hierve	García Campos; Barella 1992: 316
346	La primavera la sangre altera	cvc.cervantes.es/lengua/refranero
210	El hueso y la carne duélense de su sangre	García Campos; Barella 1992: 191
	T	
	Tetas	
347	Quien tiene tetas en seno, no diga de hado ajeno	García Campos; Barella 1992: 220
	Tobillo	
348	Más vale hasta el tobillo que hasta el colodrillo	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 198
	Tripa	
349	Tripa llena, ni bien huye, ni bien pelea	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 299
341	Las tripas estén llenas, que ellas llevan piernas	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 299
144	Tripa vacía, corazón sin alegría	García Campos; Barella 1992: 336
145	Tripas llevan corazón, que no corazón tripas	García Campos; Barella 1992: 336
	U	
	Uñas	
101	cara de beato, y uñas de gato	Sevilla Muñoz; Cantera Ortiz de Urbina 1998: 140
350	Palabras de santo, uñas de gato	García Campos; Barella 1992: 270
351	Donde no valen cuñas, aprovechan uñas	García Campos; Barella 1992: 117

3	Consejo sin remedio es cuerpo sin alma	0								1												
4	Quien adama a la doncella, el alma trae en pena	0											1							1		
5	De ser buena no he gana; de ser mala dámelo el alma	1	cara dist/5 alma	2 6	1 4	prensa, novella							1					1		1		
6	El vino con agua es salud de cuerpo y alma	0											1								1	
7	La cara es el espejo del alma	1	espejo dist/5 alma	5 3	1 3	prensa, novella							1								1	
8	Cuando las barbas de tu vecino veas pelar, echa/pon las tuyas a remojar	1	barbas dist/5 vecino	1 2	5	prensa, 1x oral												1			1	
9	Barba a barba, honra se cata/ Barba a barba, vergüenza se cata	0											1									1
10	Cara pone mesa, que no barba tiesa	0																		1		1
11	Barba pone mesa que no pierna tiesa	0																		1		1
12	Barbas mayores quitan menores	0											1									1
13	Callen barbas y hablen cartas	0																		1		1
14	A barba muerta, obligación cubierta	0																		1		1
15	A las barbas con dineros, honra hacen los caballeros	0																			1	1
16	Antes barba blanca para tu hija, que muchacho de crencha partida	0																			1	1
17	Cuales barbas, tales tobajas	0																			1	1
18	De tal barba, tal escama	0																			1	1
19	Dos barbas parejas, mal guardan ovejas	0																			1	1
20	Hazme la barba, hacerte he el copete	1	barba dist/5 copete	1	1	novela															1	1
21	Arador de palma, no le saca toda barba	0																			1	1

2	Burlaos con el asno: daros ha en la barba con el rabo	0											1									1	
2	Cuando Dios quería, allén la barba escupía; ahora que no puedo, escúpome aquí luego	0											1		1	1						1	
2	Al herrero, con barbas, y a las letras, con babas	0						1														1	1
2	Con mal está el huso, cuando la barba no anda de suso	0														1							1
2	Bien parece la moza lozana, cabe la barba cana	0											1										1
2	Olla reposada no la come toda barba	0											1										1
2	En la barba del necio, todos aprenden a rapar	0											1										
2	Falso por natura, cabello negro, la barba rubia	0							1														1
3	A barriga llena, corazón contento	1	barriga dist/5 corazón	5	3	LA, novela, política							1									1	
3	De los cuarenta para arriba, no te mojes la barriga	1	mojes dist/5 barriga	3	3	novela, historia							1										1
3	Barriga caliente, pie durmiente	0											1										1
3	Con lo que sana el hígado, enferma el bazo/es malo para el bazo	0																				1	1
3	Lo que es bueno para el bazo, es malo para el espinazo	0																				1	1
3	Cortesía de boca, mucho vale y poco cuesta	0																				1	1
3	Se ve la boca donde está el corazón	0																				1	
3	De la mano a la boca, se pierde/desaparece la sopa	0																				1	1
3	Del plato a la boca, se enfía la sopa	1	boca dist/5 sopa	3	1	política, México							1										1

39	En boca cerrada, no entran moscas	1	cerrada dist/5 moscas	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	novela, teatro, actualidad	
40	No se hizo la miel para la boca del asno	1	miel dist/5 asno	3	3				1												novela, relatos	
41	Quien tiene boca, se equivoca	0													1							
42	La palabra que sale de la boca, nunca torna	0													1							
43	Palabra de boca, piedra de honda	0							1													
44	Por la boca muere el pez	1	muere dist/5 boca	30	28								1								política, novela	
45	Si el juil no abriera la boca, nunca lo pescarían	0																	1			
46	Boca dulce y bolsa abierta te abrirán todas las puertas	0										1										
47	En la boca del discreto, lo público es secreto	0											1									
48	Boca brozosa cría mujer hermosa/ Boca pajosa cría cara hermosa	0											1									
49	Boca con duelo no dice bueno	0											1									
50	Boca con rodilla, y al rincón con la almohadilla	0							1													
51	Una aguja para la bolsa y dos para la boca	0							1													
52	Alhaja que tiene boca, ninguno la toca	0													1							
53	A una boca, una sopa	0							1												1	1
54	No diga la boca lo que pague la coca	0															1					
55	Habla la boca, lleva la coca/ Dice la boca por do lleva la coca	0												1		1						
56	Halagar con la boca, y morder con la cola	0											1									

57	La boca y bolsa abierta, para hacer casa cierta	0															1			1		
58	Llorar a boca cerrada, y no dar cuenta a quien no se le da nada	0					1													1		
59	Mala boca, peces coma	0						1												1		
60	Quien tiene boca, no diga a otro sopla	0												1						1		
61	Uno dice por la boca, otro tiene corazón	0												1								
62	Aclarádselo vos, compadre, que tenéis la boca a mano	0															1					
63	Dos buenos callos me han nacido: el uno en la boca y el otro en el oído	0																	1	1		
64	Para librarse de lazos, antes cabeza que brazos	0																		1	1	
65	A dineros pagados/dados, brazos quebrados	0																		1	1	
66	La pierna en el lecho, y el brazo/la mano en el pecho	0																		1	1	
67	Cada cabello hace su sombra en el suelo	0																			1	
68	Cabellos y cantar, no cumplen ajuar/ Cabellos y cantar, no es buen ajuar	0																			1	
69	Peine encorvado, cabello enhebrado	0																			1	
70	A cada cabeza, su seso	0																		1	1	
71	De tal cabeza, tal sentencia	0																			1	
72	A veces dice la lengua lo que paga la cabeza	0																			1	1
73	No diga la lengua, lo que pague la cabeza	0																			1	1
74	Es lavar la cabeza del asno, perder la lejía y el trabajo	0																		1	1	
75	Perdida es la lejía en la cabeza del asno	0																			1	
76	Lavar la cabeza del asno, perdimiento de jabón	0																			1	

96	Nadie escarmienta en cabeza ajena	1	escarmienta dist/5 cabeza	3	3	prensa, oral, LA											1			1	
97	(A) la ocasión la pintan calva	1	oportunidad dist/5 calva	7	5	prensa-política, novela														1	
98	A mal tiempo, buena cara	1	mal tiempo dist/5 cara	9	3	prensa, novela			1											1	
99	Bienes y males, a la cara salen	0																			1
100	El bien o el mal a la cara sale	0																			1
101	Regala a la gata, y te arañará la cara/ Regala a la gata, y te saltará a la cara	0														1					1
102	Cara de beato, y uñas de gato	0								1											1
103	Cara a cara, vergüenza se cata	0																			1
104	Bien sabe el asno en cuya cara rebuzna	0																			1
105	No son buenas burlas las que salen a la cara	0															1				
106	Cara sin dientes hace a los muertos vivientes	0																			1
107	Cuál tenéis la cara, tal tenéis la pascua	0																			1
108	Si me quiere, con esta cara; si no, vaya	0								1											1
109	Al que al cielo escupe, en la cara le cae/ Quien al cielo escupe, en su cara le cae	0																		1	1
110	Humo y mala cara sacan a la gente de casa	0																			1
111	Una mano lava la otra, y ambas la cara	0																			1
112	La mujer, cuanto más mirare la cara, tanto más destruye la casa	0																			1
113	Mala señal es de amor huir y volver la cara	0																			1

1 1 4	Más vale vergüenza en cara que mancilla en corazón	0						1										
1 1 5	Muerte de suegra, dolor de codo, que duele mucho y dura poco	0								1	1							1
1 1 6	El ojo, límpialo con el codo	0						1										1
1 1 7	Año lluvioso, échate de codo/s	0						1										1
1 1 8	Beber, de codo; y cabalgar, de poyo	0						1										1
1 1 9	Hay diferencia en lo vano, darle de codo o de mano	0						1										1
1 2 0	En los ojos y en la frente, se lee el corazón	0						1										
1 2 1	De la abundancia del corazón habla la lengua	1	abundancia dist/5 corazón	3	2			1										
1 2 2	No dice más la lengua que lo que siente el corazón	0										1						
1 2 3	En los labios la miel, y en el corazón hiel	0						1										1
1 2 4	Manos frías, corazón caliente	0						1										
1 2 5	Si el corazón fuera de acero, no le vencería el dinero	0												1				1
1 2 6	Ojos que no ven, corazón que no siente/quiebra/llora	1	corazón dist/5 ven	2 4	1 0	prensa, novela				1								
1 2 7	Cuan lejos de ojos, tan lejos de corazón	0												1				
1 2 8	Lo que los ojos no ven, el corazón no lo desea	0												1				
1 2 9	Lo que ve el ojo, desea el corazón	0												1				
1 3 0	Apañá, suegro, para quien te herede: manto de luto, corazón alegre	0					1						1	1				1
1 3 1	Más vale rostro bermejo que corazón negro	0								1								1

1 3 2	Cual palabra dicen, tal corazón me hacen/ Cual palabra te dicen, tal corazón te meten	0									1			1
1 3 3	Tales cosas te digan, tal corazón te pongan	0									1			1
1 3 4	Lágrimas y suspiros mucho desenconan el corazón dolorido	0						1						
1 3 5	Tal hora el corazón brama, aunque la lengua calla	0									1			1
1 3 6	Esperanza luenga aflige el corazón	0						1						
1 3 7	Corazón apasionado no quiere ser aconsejado	0									1			1
1 3 8	Por tu corazón juzgarás el ajeno	0									1			
1 3 9	Adonde el corazón se inclina, el pie camina	0											1	1
1 4 0	Buen corazón quebranta mala ventura	0									1			
1 4 1	Corazón alegre, hombre sano	0					1							
1 4 2	El corazón y los ojos siempre son mozos	0									1			1
1 4 3	Quien la vio y la ve ahora, ¿cuál es el corazón que no llora?	0									1	1	1	1
1 4 4	Tripa vacía, corazón sin alegría	0												1
1 4 5	Tripas llevan corazón, que no corazón tripas	0											1	
1 4 6	El rosario al cuello, y el diablo en el cuerpo	0									1			1
1 4 7	Quien quiere peces, que se moje el culo	0											1	
1 4 8	Culo de mal asiento, no acaba cosa ninguna y empieza ciento	0									1			1
1 4 9	Culo veo, culo quiero	1	culo dist/5 quiero	1	5	novela, teatro, página web							1	1

